

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Факультет початкового навчання

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**МАТЕРІАЛИ
V НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
ФАКУЛЬТЕТУ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ**

(1 квітня 2021 р., м. Харків)

Харків – 2021

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Факультет початкового навчання

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**МАТЕРІАЛИ
V НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ
ФАКУЛЬТЕТУ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ**

(1 квітня 2021 р., м. Харків)

Харків – 2021

УДК 373.3
ББК 74.202.21
С 88

*Затверджено до друку кафедрою початкової і професійної освіти
(протокол № 15 від 09.03.2021 р.)*

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 3 від 07.04.2021 р.*

С 88   **Сучасний стан та тенденції розвитку початкової освіти в Україні** : матеріали V науково-практичної інтернет-конференції студентів факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди (1 квітня 2021 р., м. Харків) / за заг. ред. д-ра пед. наук, доц. В. В. Ушмарової. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 78 с.

У збірнику подано матеріали тез виступів на науково-практичній інтернет-конференції студентів факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди. У матеріалах висвітлені актуальні питання теорії і методики навчання та виховання молодших школярів, ідеї видатних педагогів минулого в контексті сьогодення, психологічні аспекти навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку, сучасні педагогічні технології в початковій школі, взаємодія та співпраця учителя, учня і батьків.

Видано за рахунок авторів.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, 2021

ЗМІСТ

Секція 1. Ідеї видатних педагогів минулого в контексті сьогодення

1. **Борозенець Лілія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Л. С. Філатова)
Реалізація ідей і досвіду А. Макаренка щодо трудового виховання в умовах сучасної початкової школи..... 9
2. **Раденко Єлизавета** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Майстерність А. Макаренка у використанні прийомів педагогічного впливу на вихованців..... 10
3. **Харченко Катерина** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Ідеї трудового виховання у спадщині А. Макаренка..... 11

Секція 2. Психологічні аспекти навчання і виховання молодших школярів

1. **Доценко Валерія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Конфлікти як реалія сучасної школи..... 12
2. **Дудка Ольга** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Розвиток емпатії в учнів молодшого шкільного віку..... 13
3. **Желобкова Євгенія** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Формування самоконтролю учнів початкової школи..... 14
4. **Загоруйко Світлана** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Булінг у шкільному колективі: критерії прояву та напрями профілактики 15
5. **Кондращенко Алеся** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Формування соціальних компетентностей молодших школярів..... 16
6. **Кривуля Юлія** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Емоційний інтелект молодших школярів як педагогічна категорія..... 17
7. **Култигіна Анастасія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування лідерських якостей учнів початкової школи..... 18
8. **Лисенко Аліна** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкової школи..... 19
9. **Лукієнко Тетяна** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Особливості формування емпатії у молодших школярів..... 20

10. **Мерцалова Вікторія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Булінг та агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема..... 21

Секція 3. Теорія і методика навчання молодших школярів

1. **Бондаренко Марія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва..... 22
2. **Волкова Юлія** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Розвиток ініціативності молодших школярів..... 23
3. **Домилівська Юлія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Особливості підготовки дитини до навчання у школі за кордоном..... 24
4. **Душіна Катерина** (наук. кер. – д. пед. н., проф. І. В. Гавриш)
Формування в учнів початкової школи вміння вчитися як ключової компетентності..... 25
5. **Калакун Дар'я** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Формування навичок здорового способу життя учнів початкової школи..... 26
6. **Коваленко Яна** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Формування пізнавальної активності молодших школярів засобами дидактичної гри..... 27
7. **Нармухамедова Джумбулай** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Особливості організації навчання дітей з особливими освітніми потребами у сучасній початковій школі..... 28
8. **Реджепова Рано** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування у молодших школярів ключової компетентності «уміння вчитися»..... 29
9. **Рей Альона** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Екскурсія як форма організації освітнього процесу у початковій школі..... 30
10. **Суханова Аміна** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Система роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку..... 31
11. **Усова Дар'я** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Дидактична гра як метод формування пізнавального інтересу молодших школярів..... 32

12. **Хасянова Анна** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Інклюзивне навчання в Новій українській школі..... 33
13. **Хвостик Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Л. С. Філатова)
Дидактичні умови формування в учнів початкової школи математичної
компетентності як ключової..... 34
14. **Черкашева Катерина** (наук. кер. – к. пед. н., доц. І. В. Єсьман)
Інклюзивне навчання в НУШ – рівні можливості для кожного..... 35

Секція 4. Теорія і методика виховання молодших школярів

1. **Без’язична Наталія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Формування екологічної компетентності молодших школярів..... 36
2. **Васюк Анна** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами музичного
мистецтва..... 37
3. **Ведь Ірина** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Розвиток у молодших школярів здатності до співпраці у позакласній
діяльності..... 38
4. **Виходцева Дар’я** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Конструктор «LEGO» як засіб розвитку творчих здібностей молодших
школярів..... 39
5. **Вороніна Крістіна** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
До питання про трактування поняття ціннісного ставлення до суспільства і
держави..... 40
6. **Городовець Ксенія** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Формування в молодших школярів загальнолюдських цінностей..... 41
7. **Гуріна Софія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування здорового способу життя в учнів початкової школи..... 42
8. **Зінов’єва Вероніка** (наук. кер. – д. пед. н., проф. І. В. Гавриш)
Формування здоров’язбережувальна компетентності молодших школярів в
умовах НУШ..... 43
9. **Іванов Олег** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів..... 44

10. Іванова Катерина (наук. кер. – к. пед. н., доц. І. В. Єсьман) Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку.....	45
11. Ісакова Олена (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко) Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до суспільства і держави.....	46
12. Каравайна Анна (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля) Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку.....	47
13. Кіфоренко Анастасія (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова) Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів у процесі естетичного виховання.....	48
14. Корнєєва Анастасія (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова) Конструктор LEGO як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	49
15. Курінна Поліна (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля) Особливості організації морального виховання учнів молодшого шкільного віку.....	50
16. Мисик Катерина (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова) Зміст, засоби та форми естетичного виховання молодших школярів.....	51
17. Овчаренко Христина (наук. кер. – к. пед. н., доц. Л. С. Філатова) Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до впровадження в освітній простір здорового способу життя.....	52
18. Олефіренко Олена (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко) Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи.....	53
19. Петрова Анна (наук. кер. – к. пед. н., доц. Л. С. Філатова) Формування громадянської компетентності молодших школярів.....	54
20. Петрюк Ірина (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля) Особливості формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку.....	55
21. Ревунова Софія (наук. кер. – д. пед. н., проф. І. В. Гавриш) Формування громадянської компетентності молодших школярів в умовах Нової української школи.....	56
22. Резінова Анна (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля) Формування та розвиток патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку.....	57

23. **Саккер Олександра** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування загальнолюдських цінностей в учнів початкової школи..... 58
24. **Степаненко Анна** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування моральних якостей в учнів молодшого шкільного віку..... 59
25. **Ткаченко Світлана** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування стійкої громадянської позиції в учнів початкової школи..... 60
26. **Топичканова Катерина** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку..... 61
27. **Філаретова Олена** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Хореографічне мистецтво як засіб естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку..... 62
28. **Шейко Вероніка** (наук. кер. – к. пед. н., доц. С. О. Лавренко)
Особливості громадянського виховання учнів початкових класів..... 63
29. **Шершень Аліна** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Формування поваги до рідної мови і культури у молодших школярів..... 64
30. **Шпеко Валентина** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Шляхи і засоби естетичного виховання молодших школярів..... 65
31. **Щукіна Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Формування соціальних компетентностей молодших школярів..... 66
32. **Ястремська Анастасія** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Розвиток творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку..... 67

Секція 5. Сучасні педагогічні технології в початковій школі

1. **Алексєєва Наталія** (наук. кер. – к. пед. н., проф. Н. М. Якушко)
Компетентнісний підхід у Новій українській школі..... 68
2. **Антонова Валерія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів..... 69
3. **Євченко Тетяна** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Л. С. Філатова)
Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до проведення ранкових зустрічей..... 70

4. **Мірошніченко Марина** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Використання казкотерапії в освітньому процесі початкової школи..... 71
5. **Петухова Анастасія** (наук. кер. – д. пед. н., проф. І. В. Гавриш)
Застосування арттерапії у роботі з дітьми з особливими потребами у
Новій українській школі..... 72
6. **Рясна Лілія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Ранкові зустрічі як засіб формування учнівського колективу в початковій
школі..... 73
7. **Талалайкіна Юлія** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Музикотерапія як засіб формування мотивації до навчання молодших
школярів..... 74

Секція 6. Взаємодія та співпраця учителя, учня і батьків

1. **Лєсконог Марина** (наук. кер. – к. пед. н., доц. Н. К. Рудічева)
Особливості співпраці з батьками дитини з особливими освітніми потребами ... 75
2. **Марченко Валерія** (наук. кер. – доктор філософії, викл. І. А. Небитова)
Формування патріотизму у молодших школярів шляхом взаємодії школи та
сім'ї..... 76
3. **Медведєва Аліна** (наук. кер. – к. пед. н., викл. К. В. Зозуля)
Взаємодія Нової української школи та сім'ї на засадах педагогіки партнерства . 77

**Реалізація ідей і досвіду А. Макаренка щодо трудового виховання
в умовах сучасної початкової школи**

Борозенець Лілія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Філатова

Серед педагогічних систем всіх часів саме педагогічна система А. С. Макаренка найбільш повно відповідає критеріям еталонного розвивального середовища. В час технологій, трудове виховання для дітей молодшого шкільного віку як ніколи є максимально актуальним. В школах використовують інтерактивні дошки, мобільні гаджети та планшети. Дітей вчать як точним наукам, так і ліпити, клеїти, рахувати, читати та розмовляти. Але це не все що потрібно в повноцінному розвитку людини.

Багато науковців описували та захищали теорію А. С. Макаренка щодо трудового виховання дітей. Вчителі-практики використовували та продовжують втілювати настанови видатного педагога, а також з'явився термін – макаренкознавство (галузь діяльності, яка вивчає як виховну педагогіку Антона Макаренка так і її придатність в теперішньому часі), який об'єднав усіх прихильників педагогічної спадщини А. С. Макаренка: Конисевич Л. В., Лисаченко В. Є., Нечепоренко Л. С., Новаторов В. Е., Остроменцька Н. Ф., Петрова Д. Н., Посохова І. С., Ярмаченко М. Д., Ярмоленко П. А. та інші.

Трудове виховання – це цілеспрямований, організований систематичний педагогічний процес залучення і стимуляції школярів до різноманітних видів праці з метою формування певних виробничих знань, умінь, навичок, розвитку творчого мислення, інтелекту, працьовитості, усвідомлення необхідності праці як основи життєдіяльності кожної людини. На думку А. С. Макаренка, необхідне не просто «трудове виховання» (виховання трудівника), а «господарське виховання». Воно повинне будуватися на «господарській (економічній) турботі». Потрібна не «праця-робота», а «праця-турбота». Трудова система А. С. Макаренка беззаперечно революційна в педагогіці, і ми не можемо відкинути той факт, що він поклав життя на вивчення і доказ своєї теорії, що саме трудове виховання лежить в основі формування особистості, що саме праця є джерелом духовного та морального збагачення людини. Творча праця можлива тільки тоді, коли людина ставиться до роботи з любов'ю, коли вона свідомо бачить у ній радість. І саме у початковій школі закладаються його основи. Наприклад, використання різних форм та засобів трудового виховання: гуртки, уроки, бесіди, екскурсії, уроки праці, студії, трудові десанти тощо.

На теперішній час дуже актуальне трудове виховання, тому що воно розвиває для дітей молодшого шкільного віку практичні навички, розвиває як логіку і розумове мислення, так і фізичні та практичні навички. Також є актуальним в подальшому шкільному житті.

Майстерність А. Макаренка
у використанні прийомів педагогічного впливу на вихованців
Раденко Єлизавета

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Антон Семенович Макаренко – видатний педагог, викладач, який визначив спосіб педагогічного мислення в ХХ ст. Життя та педагогічну діяльність А. Макаренка вивчали та досліджували: С. Бендковські, К. Мороз, К. Чайковський та інші. Ознайомлення з творчою спадщиною Антона Семеновича включає в себе теоретичні узагальнення, творчі розробки. Головним висновком цієї системи було визначення мети виховання й педагогічного процесу, що передбачають виробленню програми людської особи та людського характеру.

Педагог визначав вплив соціальних чинників: навколишнього середовища, вплив сім'ї на формування особистості, також А. Макаренко конкретизував сутність педагогічної логіки на виховні впливи, які розвивають ініціативу та самостійність вихованців. Роблячи висновки з власного досвіду, педагог довів, що жодний виховний засіб не є узагальнений та що успіх може бути лише з умовою взаємопов'язаних педагогічних засобів, що визначають тактику, алгоритм вчителя та педагогічного колективу. Така ініціатива спрямована на взаємодію вихователів та вихованців на досягнення освітніх цілей.

Метою педагогічної діяльності А. Макаренко вважав виховання справжньої людини, яке здійснювалося передачею досвіду від наставника з використанням прийомів педагогічного впливу.

Прийом педагогічного впливу – це прийоми та способи організації певних педагогічних ситуацій, що спонукають учнів до самозміни. Свої методи виховання педагог влаштовував так, що переробляв процес виховання на взаємотовариство дорослих та дітей, щоб вихованці відчували себе більш впевненішими та вірили у свої сили, були творцями системи заходів які будуть виконувати з великим захопленням та оптимістичною вірою у завтрашній день.

А. Макаренко створив багатий арсенал прийомів педагогічного впливу: метод «вибуху», «вияв обурення», «іронія». Він користувався відомими прийомами: «переконання», «осудом», «покаранням». Серед вихованців педагога-новатора існував такий виховний прийом, як уміння «ручатися словом». Цим пояснюється методичне кредо педагога: повага до слова зумовлює увагу до його вивчення на уроках мови. Відомо, що А. Макаренко не любив безпредметне базікання. Навчаючи дітей говорити, він одночасно привчав їх слухати, що говорять інші, розглядав це як важливий елемент мовної культури.

Ідеї А. Макаренка актуальні і в наш час з ціллю формування культурного освітнього середовища, що підштовхує цілісний розвиток кожної особистості, підштовхує до саморозвитку і самовдосконалення, допомагає усвідомити, що головними умовами організації успішного навчально-виховного процесу є демократичний стиль відносин між вчителями і учнями.

Ідеї трудового виховання у спадщині А. Макаренка

Харченко Катерина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Історично склалося, що людство успадковує те, що йому дісталось від попередніх поколінь. Старше покоління ділиться досвідом життя, дає поради: поважай старших, допомагай нужденному, цінуй ближнього, будь працьовитим. Безцінної ролі праці присвячено безліч сторінок історії, тому що праця завжди була і є основою виховання. Головна мета кожного народу – виховання працьовитості в людині, любов і повагу до праці.

Трудове виховання – це процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів корисної праці з метою передавання їм певного виробничого досвіду, розвитку в них творчого, практичного мислення, працьовитості й свідомості людини праці.

Досвід А. Макаренка органічного поєднання навчання з продуктивною працею є головною складовою його педагогічної діяльності. А. Макаренко був дуже переконливим у тому, що «праця яка не має на увазі створення цінностей, не є позитивним елементом виховання». Педагог був проти порожній траті енергії учнів, якщо вона не мала виховного впливу. Також Макаренко вважав, що праця не повинна йти в збиток придбання знань, вихованець повинен мати певну мету, яка вимагає зусиль та завзятості. Але досягнувши мети, він не повинен зупинятися, а повинен прагнути досягти більшого.

А. Макаренко розробив і випробовував методику колективного виховання, технологію та втілення. Тобто, кожен член колективу, у процесі різноманітної діяльності колективу, може розвивати у собі уважність до інтересів інших людей та потребу високої моральності. Він залишив у спадщину предкам не лише свої теоретичні роботи із зазначеними проблемами, а й художні твори, в яких педагог продемонстрував головні засади педагогічної системи.

Антон Макаренко організував трудову колонію для неповнолітніх та безпритульних правопорушників «Колонія імені А.М.Горького». Вона отримала все світову новину завдяки новим підходам до виховання та навчання, запропонованим педагогом та описаним в цілому ряді його творів.

Саме головне, що система А. Макаренка орієнтована на виховання соціально активної, творчої особистості. Підтвердженням результативності цієї системи стали близько сотні його вихованців, повернуті ним до творення активного, красивого життя, які і в мирний, і у воєнний час виявили високі громадянські якості.

Багато шкіл України використовує методики виховання та його проекти в школах. А саме про значення колективу у вихованні й про технологію його побудови, беруть на озброєння у виховній роботі досвід педагога у вихованні колективу як умови розвитку особистості й формування громадських якостей учнів: відповідальності за доручену справу, за товаришів, за суспільство.

Конфлікти як реалія сучасної школи

Доценко Валерія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Основою шкільного життя є комунікація. Як в будь-якому соціальному середовищі, в початковій школі присутні конфлікти. Конструктивне розв'язання конфліктів – це одна з базових соціальних навичок, яку повинен мати вчитель і прищеплювати її учням. Саме тому тема розв'язання і запобігання конфліктів у педагогічній діяльності є актуальною. Педагогічні конфлікти в початковій школі досліджували В. І. Андреева, А. Б. Добрович, О. Н. Журавльов, І. М. Курджумов, А. Г. Почебута, П. А. Сергоманов, М. М. Рибаків, В. А. Чикер та ін.

Конфлікт – це емоційно забарвлений спосіб взаємодії між суб'єктами (або елементами внутрішньої структури особистості), що виражається в протидії сторін, заради досягнення ними своїх інтересів і цілей. Структурними компонентами конфлікту є сторони конфлікту (учасники), конфліктні обставини, предмет конфлікту, дії сторін конфлікту, результат конфлікту. Педагогічний конфлікт – це кризовий варіант розвитку педагогічної ситуації, який характеризується різким загостренням міжособистісних відносин, підвищенням психічної напруги учасників освітнього процесу. Причини виникнення і розвитку конфліктів залежать від особливостей особистості молодшого учня, специфіки організації освітнього процесу, ставлення молодших школярів до конфліктів (розуміння поняття конфлікту, причин конфліктів, дій у разі конфліктів). Найпоширенішими причинами конфліктів є відмінності в намірах, непорозуміння, несправедливість, неуспішність учня, порушення педагогічної етики, непрофесіоналізм вчителя, наявність «зовнішніх бар'єрів». Тільки розуміння справжніх причин конфлікту відкриває шлях до його розв'язання. Виділяють такі складові розв'язання та запобігання конфліктів: конфліктні ситуації та управління конфліктами, конкретні способи вирішення конфлікту, попередження конфліктів. Зустрівшись з конфліктною ситуацією, вчитель повинен визначити її основні структурні елементи, об'єктивно оцінити, щоб знайти правильне конструктивне розв'язання у разі конфлікту, розглядаючи можливі варіанти його запобігання, і встановити сприятливі стосунки в середовищі.

Конфлікт як педагогічний засіб впливу розглядав А. Макаренко. Він зазначав, що найбільш загострені конфліктні ситуації у школі доцільно вирішувати їх методом «вибуху» – доведення конфлікту до останньої межі, коли ставиться питання – або бути членом суспільства, або піти з нього. Головним завданням є побудова нових стосунків замість існуючих.

Отже, конфлікти є реалією сучасної школи. Вчасне професійне їх запобігання та розв'язання буде сприяти успішному освітньому процесу та розвитку особистості дитини.

Розвиток емпатії в учнів молодшого шкільного віку

Дудка Ольга

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Однією з задач сучасної початкової школи є формування емпатії молодших школярів як невід'ємної частини формування особистості. Подальше життя для школярів, які не вміють правильно реагувати на події, що відбуваються, керувати власними переживаннями, може стати проблемним. Як показує досвід, розвиток розумових здібностей дитини ще не є запорукою успіху в житті. Набагато важливіше – розвиток здатності дитини керувати своїми почуттями та переживаннями.

Проблему розвитку емпатії дітей досліджували такі вчені Р. Карамуратова, А. Ковалев, Т. Шибутані, Т. Гаврилова, Т. Пашукова, А. Рuzська, О. Бодальов, Р. Селіванов, Л. Стрелкова, Л. Джрнзаян, М. Обозов, Н. Саржвеладзе та інші. Дослідник Л. Мерфі визначає емпатію як здатність до емоційної чуйності на неблагополуччя іншого, прагнення полегшити або розділити його стан. Емпатія проявляється в адекватних формах у адаптованих до соціального життя дітей, які отримали в сім'ї максимум довіри, любові, тепла. Вчені-дослідники виділяють такі види емпатії: 1) емоційна емпатія, заснована на механізмах проєкції і наслідування моторних і афективних реакцій іншої людини; 2) когнітивна емпатія базується на інтелектуальних процесах – порівняння, аналогія і т.д., 3) предиктивна емпатія проявляється здатністю людини передбачати афективні реакції іншої людини в конкретних ситуаціях.

В якості особливих форм емпатії виділяють співпереживання і співчуття: співпереживання – це переживання суб'єктом тих же емоційних станів, які відчуває інша людина, через ототожнення з нею; співчуття – один з соціальних аспектів емпатії, формалізована форма вираження свого стану з приводу переживань іншої людини. Іноді в співпереживанні можна виявити співчуття і навпаки, але один з видів емпатії, на думку дослідників, обов'язково домінує.

При цьому однією з найефективніших освітніх технологій розвитку емпатії науковці (В. Косоногов, С. Лисенкова) вважають роботу в групах. Міркування у групах дає змогу дітям більше дізнатися один про одного та збільшити ймовірність того, що учні краще зрозуміють почуття і погляди інших.

У початкових класах для розвитку емпатії на заняттях з молодшими школярами доцільно використовувати елементи арт-терапії: казкотерапія, ізотерапія, пет-терапія тощо.

Таким чином, для дітей молодшого шкільного віку особливо важливий розвиток емпатії, адже саме у цей час виникають психологічні передумови для його становлення. І емпатія виступає як необхідна умова розвитку особистості, її емоційної зрілості та міжособистісного взаєморозуміння.

Формування самоконтролю учнів початкової школи

Желобкова Євгенія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Самоконтроль – це частина групи навичок, які дозволяють дітям управляти своїми думками, діями і емоціями з метою досягнення певної мети.

На початку шкільного навчання самоконтроль школярів постає як самостійний вид діяльності. І лише поступово, завдяки вправам, що часто повторюються, самоконтроль стає необхідним елементом навчальної діяльності.

Вивченню різних аспектів розвитку самоконтролю у дітей присвячені наукові розвідки таких дослідників, як М. Й. Боришевський, К. П. Мальцева, А. К. Сердюк, Г. О. Собієва, І. І. Чеснокова та інші.

Науковці зазначають, що складна дія самоконтролю, елементи якої продовжують розвиватися саме завдяки участі молодшого школяра в процесі навчальної діяльності, поширюється й на інші види діяльності, зокрема, на поведінкову.

На думку Л. Співак, самоконтроль проходить три стадії. По-перше, акт самоконтролю відбувається за певним зразком; потім на основі узагальненого викладу зразків; третім етапом самоконтролю є бажання виконати певні дії, оскільки це об'єкт, постійного контролю з боку вчителів та батьків (знання одного стандарту недостатньо, потрібно вміти ним користуватися, тобто керувати собою).

Процес розвитку самоконтролю є невід'ємною частиною психічного розвитку особистості. Завдяки йому людина має можливість планувати, керувати своєю діяльністю та поведінкою, самоконтроль спонукати її морально розвиватися, реалізовувати свій внутрішній потенціал. Самоконтроль тісно пов'язаний із самовідчуттям людини, прагненням до самоствердження, що є важливим для молодших школярів і потребує постійної підтримки дорослих. Тому одним із головних завдань сучасної школи є формування та розвиток самоконтролю молодших школярів.

Набагато цікавіші розробки щодо розвитку самоконтролю молодших школярів містять науковий потенціал О. Савченко. Відомий дидактик вважає, що необхідно забезпечити дидактичні умови для розвитку навичок самоконтролю учнів. Одним з найефективніших способів реалізації самоконтролю і самооцінки є взаємоперевірка, оскільки багато учнів початкової школи перевіряють роботу своїх однокласників уважніше, ніж самі.

Отже, самоконтроль здійснюється завдяки формуванню в учнів уміння самостійно контролювати процес засвоєння матеріалу, знаходити недоліки та усувати помилки. Одночасно проблема розвитку самоконтролю в учнів у навчанні вимагає подальших досліджень, а саме – форми та методи розвитку самостійності учнів на уроках в початковій школі.

Булінг у шкільному колективі: критерії прояву та напрями профілактики Загоруйко Світлана

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Проблема булінгу у шкільному колективі сучасного суспільства є надзвичайно поширеною та досить актуальною, але чомусь цю проблему з тих чи тих причин намагаються замовчувати, адже її не прийнято обговорювати. З однієї сторони, вчителі ігнорують цю проблему, піклуючись про власну репутацію, а з іншої – батьки, які не звертають увагу на булінг, оскільки вважають, що діти будуть більш пристосовані до життя. Саме через це, цю проблему не вирішують, а навпаки, вона стає все більш поширеною у сучасному світі.

Ще на початку ХХ ст. у світі з'явилась перша публікація, присвячена аналізу проблеми шкільного насильства (булінгу). Системна концепція дослідження булінгу була розроблена Д. Олвеусом, П. Хайнеманном, А. Пікас, Е. Роланд. В Україні проблему булінгу розглядали такі автори, як К. Абсямова, А. Борщевська, С. Стельмах, А. Король, Л. Лушпай, Л. Найдьонова, І. Сидорук тощо.

Проаналізувавши думки різних вчених, ми дійшли висновку, що шкільний булінг – це агресивна поведінка, що зазвичай може повторюватися. Її мета – завдати шкоду, викликати страх або тривогу, а також створити негативне середовище у школі. Булінг виникає тоді, коли існує певний дисбаланс сил. Булінг у шкільному середовищі може виникати як на території школи, так і поза її межами. Виходячи з вищезазначеного, можемо визначити основні форми прояву шкільного булінгу: фізичний шкільний булінг і психологічний шкільний булінг.

Для запобігання цієї проблеми ми визначили такі напрями профілактики булінгу:

- сприяти запобіганню чи припиненню поведінки учнів, яка може перерости в булінг;
- працівникам закладу вміти коректно реагувати на випадки появи булінгу серед школярів;
- захистити жертв булінгу та намагатися всіляко їм допомогти;
- застосовувати певні дисциплінарні покарання;
- допомагати ініціаторам булінгу змінити свою позицію;
- участь батьків у забезпеченні сприятливого сімейного середовища для розвитку дитини.

Отже, булінг це глобальне та масове явище, підґрунтям якого є влада, лідерство та конкуренція, яке організоване переважно дитячим колективом, в першу чергу у школі. Булінг охоплює нерівність сили та влади, що приводить жертву в стан, у якому вона не в змозі захистити себе від негативних дій. Тому постає гостра потреба у підготовці педагогів та психологів з певними теоретичними знаннями, спеціальними навиками та уміннями, для попередження та подолання такого негативного явища, як булінг.

Формування соціальних компетентностей молодших школярів

Кондращенко Алеся

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Дитина вперше найбільш активно стикається з соціальною діяльністю у період навчання. Крім того, вперше результати навчальної роботи школяра оцінюються оточуючими соціально значущою оцінкою. Тому, для молодшого школяра, що тільки входить в освітнє середовище, розвиток соціальних компетенцій має велике значення.

Соціальна компетентність складається зі знання норм і правил спілкування і поведінки в суспільстві, знання продуктивних способів взаємодії з оточуючими людьми, знання власних особистісних особливостей, що сприяють досягненню успіху, прагнення проявляти себе в соціально схвалюваній діяльності, досягненні успіхів, ціннісного ставлення до творчості, ціннісного ставлення до собі і іншої особистості.

Питання формування соціальної компетентності розглядається в роботах Калініної Н. В., Коблянської О. В., Лук'янової І. І., Тадаєвої А. В. та ін. Процес розвитку соціальної компетентності розглядають Серякова С. Б., Галакова О. В., Тараненкота І. Г. та багато інших українських учених.

Соціальна компетентність – здатність до співробітництва в групі та команді, уміння адаптуватись і визначати особистісні цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати розробляти й реалізувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій. Шляхами формування соціальної компетентності є оволодіння системою знань про соціальну реальність і себе, а також системою певних соціальних умінь і навичок взаємодій, сценаріїв поведінки в типових суспільних ситуаціях.

Фундамент соціальної поведінки визначається стратегіями, засвоєними в дитинстві, які будуть впливати на подальше життя. Тому школа, зокрема початкова школа, вносить вагомий внесок в розвиток соціальної компетентності молодшого школяра. Саме у початковій школі розвивається потенціал особистості дитини, формується його індивідуальність.

Молодший шкільний вік – це перший період залучення дитини до суспільного життя, до соціально значимої діяльності. Для молодшого школяра має велике значення освоєння стратегій соціальної поведінки, так як він тільки входить в суспільне середовище. Суспільство вперше починає вимагати від дитини визнавати і слідувати встановленим правилам.

Сформованість соціальної компетентності дозволяє учням набути досвіду успішного соціальної взаємодії як у навчальній діяльності, так і в суспільному житті, пережити досвід успішної навчальної діяльності та бути соціально адаптованою в подальшому.

Соціальна компетентність може по праву вважатися однією з провідних і стрижневих, оскільки вона важлива для розвитку особистості кожної людини.

Емоційний інтелект молодших школярів як педагогічна категорія

Кривуля Юлія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

У сучасному світі існує потреба адаптуватися школярам до більш складних вимог до знань, умінь та навичок суспільства та освітніх програм, ніж раніше, особливо це стосується дітей молодшого шкільного віку. Крім цього, у дітей набагато менше сформований емоційний інтелект, що теж пов'язано з нерозвиненістю навичок і здібностей, через що виникають наступні проблеми: повільна адаптація до нових умов; складності знайомства з іншими дітьми і, відповідно, проблеми з утворенням довготривалих і стійких колективів; проблеми з засвоюванням нових знань, умінь та навичок, оскільки немає міцного фундаменту, на який можна було б накласти нові знання. У молодшій школі розвиток емоційного інтелекту в більшій мірі відбувається в період здійснення естетичного виховання, а не в інших функціональних комплексах. У зв'язку з цим актуальним предметом дослідження стає емоційний інтелект молодших школярів та відповідна педагогічна категорія.

Проаналізуємо визначення «емоційний інтелект», яке подане різними вченими. Оскільки родова категорія емоційний інтелект не є універсальною і інтерпретується по-різному, то похідна категорія також не може мати одного тлумачення. Дещо парадоксальне словосполучення у терміні «емоційний інтелект» категорій «емоція» і «інтелект» доповнюється парадоксальним сполученням категорій «емоційний інтелект» та «молодші школярі», бо саме молодші школярі відрізняються не у неповній мірі сформованим емоційним інтелектом, і через це категорія емоційний інтелект молодших школярів стає парадоксальною на двох рівнях утворення терміну. Г. Бхарвані трактує емоційний інтелект як здатність розуміти емоції і вживати адекватні дії. І. Андрєєва переконана, що емоційний інтелект фокусує увагу на пізнанні та використанні власних емоційних станів і емоцій оточуючих для вирішення проблем і регуляції поведінки і так далі. Поняття емоційний інтелект молодших школярів є більш складним у формулюванні визначень, але з шести десятків присвячених йому робіт лише один автор намагався дати чітке визначення цій категорії. За К. Кузнецовою емоційний інтелект молодших школярів виражається в ідентифікації, рефлексії та контролі емоційних станів, використанні отриманої емоційної інформації у спілкуванні з оточуючими для ефективного включення дитини у взаємини з іншими дітьми і дорослими. Кузнецова формулює це визначення за існуючими визначеннями емоційного інтелекту, лише уточнюючи об'єкт проявлення емоційного інтелекту, але не його специфіку: знаходження емоційного інтелекту у початковій стадії розвитку. Більшість дослідників не розглядають поняття емоційного інтелекту молодших школярів зовсім, досліджуючи тільки його розвиток як завдання педагога, а не як окрему категорію. Отже, тому дана категорія потребує розробки адекватного визначення.

Формування лідерських якостей учнів початкової школи

Култигіна Анастасія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Сьогодні актуальності набуває питання щодо формування позитивного соціального досвіду підростаючого покоління та його громадянського становлення. Лідерські якості стають особливо актуальними для будь-якої особистості. У вирішенні задач соціального становлення особистості молодших школярів велике значення має стимулювання лідерства, адже саме через лідерів реалізується управлінський механізм. Дуже важливо говорити не тільки про формування лідерських вмінь та навичок, але й про характер лідерства. Психологічна готовність діяти в соціальному просторі залишається незатребуваною. Наслідком цього стає різке зниження інтереса до інших людей, відсутність соціально значущих умінь взаємодії, співпраці і партнерства. У зв'язку з цим проблема формування лідерських якостей учнів початкової школи набуває дедалі більшої актуальності. Проблема формування лідерства у шкільному колективі завжди привертала увагу дослідників. Вона частково відображена у наукових здобутках І. Волкова, Д. Лорі, Б. Паригіна, А. Петровського, В. Рубахіна, Л. Уманського, А. Шмельова тощо.

Поняття лідерства широко поширене у соціології, психології і педагогіці. Цьому феномену присвячено різні теоретичні та емпіричні дослідження. Лідерство як явище, ґрунтується на певних об'єктивних потребах: потреба у самоорганізації та упорядкуванні поведінки окремих елементів системи з метою забезпечення її життєвої і функціональної здатності.

Лідерські якості молодших школярів визначаються як сукупність певних властивостей, що дозволяє члену дитячого колективу виділитися в конкретній ситуації і мати можливість приймати відповідальні рішення. До лідерських якостей молодших школярів можна віднести енергійність, вміння переконувати, самостійність, вміння запобігати конфліктам, відповідальність, активність, ініціативність, товариськість, кмітливість, працездатність, спостережливість, організованість тощо. Перераховані вище лідерські якості молодших школярів формуються у процесі включення учнів у різні види діяльності. Учитель поступово привчає учнів до виконання різних доручень. Більш активні діти іноді захоплюють ініціативу в суспільному житті, але мотивом їх діяльності є бажання показати себе, виділитися, тому вчителю треба включати в суспільне життя класу різних дітей, щоб вони могли бути і виконавцями, і організаторами.

Отже, формування у молодших школярів лідерських якостей – актуальна педагогічна проблема, вирішення якої потребує включення учнів у різні види діяльності (навчальну, трудову, спортивну, ігрову тощо), в процесі яких молодші школярі вчаться працювати в колективі, висловлювати власні думки, слухати і чути інших. Саме тоді у них формується відповідальність, активність, ініціативність, товариськість і організованість.

Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкової школи

Лисенко Аліна

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

У сучасному світі темп життя безперервно прискорюється. У зв'язку з цим емоційний інтелект займає одне з найважливіших місць в житті людини. Уміння розпізнавати емоційний стан оточуючих людей і проявляти свої емоції в певній ситуації є одним з найважливіших аспектів спілкування. Починати розвивати емоційний інтелект необхідно в молодшому шкільному віці, адже це дозволить учням початкової школи в майбутньому краще керувати власними почуттями і адекватно реагувати на різні ситуації, що відбуваються в їхньому житті. Також це дозволить школярам краще будувати комунікацію один з одним, що дозволить конструктивно вирішувати виникаючі конфлікти та успішно спілкуватися з однолітками. З огляду на це актуальності набуває проблема розвитку емоційного інтелекту в учнів початкової школи.

Проблемі розвитку емоційного інтелекту в учнів молодшого шкільного віку присвячено наукові здобутки як зарубіжних (Г. Гарднер, Дж. Майер, П. Саловей, Д. Карузо, Р. Бар-Он, Д. Слайтер, Д. Гоулман, Р. Купер, Г. Орме) так і вітчизняних авторів (Г. Гарскова, Д. Люсін, Е. Носенко, Н. Коврига, О. Власова, І. Андрєєва, М. Манойлова, С. Дерев'янка, М. Кузнєцов, Н. Діомідова, М. Шпак).

Емоційний інтелект є досить важливою суцільною характеристикою особистості, яка реалізується в її здібностях розуміти емоції, узагальнювати їх зміст та суть, регулювати емоції у такий спосіб, щоб сприяти успішній пізнавальній діяльності та спілкуванню з оточуючими.

Для емоційного інтелекту характерним є те, щоб людина розуміла емоції, давала їм оцінку і, як результат, мала змогу прийняти правильне остаточне рішення у тій чи іншій ситуації. Ось чому є дуже важливим розвиток емоційного інтелекту в учнів початкової школи, де вчитель допомагає молодшим школярам розпізнавати емоції. Наприклад, якщо у дитини є сплеск гніву, завдяки розвитку емоційного інтелекту вчитель допоможе учню подолати злість та гнів не за допомогою бійки чи крику, а за допомогою розмови, фізичних вправ, які зможуть відволікти дитину від агресії і заспокоїти її.

Слід зазначити, що найвищим рівнем розвитку емоційного інтелекту, все ж таки, є емоційний інтелект особистості, який повністю являє собою поєднання емоційного інтелекту і діяльності людини із характеристиками особистості, які сприяють її адаптації, зокрема загальним інтелектом, комунікабельністю, соціальною сміливістю, емоційною стійкістю, адаптивністю, прийняттям себе та інших, емоційним комфортом, а також емоційною креативністю.

Отже, наше дослідження доводить, що емоційний інтелект допомагає учням розвивати критичне мислення, адаптуватися до нових умов життя та налагоджувати взаємовідносини з однолітками. Саме завдяки емоційному інтелекту життя є насиченим різноманітними подіями.

Особливості формування емпатії у молодших школярів

Лукієнко Тетяна

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Актуальним напрямом освітнього процесу сучасної початкової школи є соціалізація учнів молодшого шкільного віку та залучення їх до розуміння загальнолюдських громадянських і культурних цінностей. Саме тому сучасна психолого-педагогічна наука значну увагу приділяє вирішенню проблем спілкування, побудови міжособистісних відносин, самореалізації та розвитку емоційно-чуттєвої сфери молодших школярів. З огляду на це проблема розвитку емпатії в учнів молодшого шкільного віку набуває дедалі більшої актуальності.

Проблема розвитку емпатії в учнів молодшого шкільного віку завжди привертала увагу вчених. Деякі її аспекти висвітлено у дослідженнях зарубіжних (Е. Тітченер, Т. Ліппс, Д. Ріццолатті, С. Барон-Коен, С. Уілрайт) та вітчизняних науковців (Є. Басін, В. Зінченко, Э. Ільєнков, Є. Кузьміна, Є. Рогов).

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави свідчити, що емпатія – це гуманістична перцептивна здатність до співчуття і співпереживання. Розуміння цього феномена ґрунтується на розумінні емоційної сторони спілкування.

Необхідно підкреслити, що за допомогою емпатії дитина долучається до світу переживань інших людей, у неї формується уявлення про цінності іншої людини, розвивається і закріплюється потреба в емоційному благополуччі інших людей. Зважаючи на психічний розвиток молодшого школяра і структурування його особистості, емпатія стає джерелом його сприятливого морального розвитку.

Слід зазначити, що науковці виділяють кілька видів емпатії: емоційну емпатію, когнітивну емпатію і предикативну емпатію. До особливих форм емпатії вчені відносять співпереживання, співчуття і сприяння.

Зауважимо, що емпатія необхідна для успішного розв'язання конфліктів, ефективної командної роботи, уміння приймати рішення в ситуації невизначеності, впровадження інновацій та позитивних соціальних змін.

Беручи до уваги актуальність цієї проблеми, нами була висунута гіпотеза: розвиток емпатії у молодших школярів буде більш ефективним у процесі реалізації наступних вимог:

- організація занять для розвитку емпатії проводиться за допомогою рольових та дидактичних ігор;
- використання групових форм роботи задля розуміння власного емоційного стану і стану оточуючих;
- використання наочного матеріалу.

Отже, ми з'ясували, яким важливим є розвиток емпатії в учнів молодшого шкільного віку для подальшого навчання та життя дитини загалом. Розвиток емпатії у дитини впливає на сприйняття людей та всього світу в цілому.

Булінг та агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема

Мерцалова Вікторія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Однією з найголовніших та гострих проблем сучасної початкової школи є булінг та агресія. Булінг може проявлятися у багатьох формах: словесні образи в бік дитини, коли учня не хочуть приймати до колективу, шантажують та часто жорстокість доходить до побиття. Саме тому зараз все більшої актуальності набуває булінг та агресія в освітньому середовищі як педагогічна проблема.

Перші систематичні дослідження проблеми агресії та булінгу були проведені у скандинавських країнах: Д. Олвеусом, А. Пікасо, Е. Роландом, П. Хайнеманом. Згодом інтерес виник у США: (Р. Каталано, Л. Хоукінс, Т. Харачой), у Великобританії (В. Ортон, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттум). Цю проблему також досліджували вітчизняні вчені: І. Бердишев, М. Нечаєва, І. Кон, М. Бутовська, Е. Луценко, К. Ткачук тощо.

За висновкам багатьох досліджень, майже кожен третій учень в Україні певним чином пережив той момент, коли проти нього були налаштовані однолітки, його принижували: 10 % – регулярно (раз на тиждень і частіше); 55 % – на постійній основі є жертвою знущань; 26 % батьків вважають своїх дітей жертвами булінгу.

«Булінг» – це навмисне застосування сили, погроз або примусу з метою насильства, залякування або агресивно нав'язаного панування над іншими. Подібна поведінка часто повторюється і стає звичною. Причиною і початком такої поведінки часто стають відмінності в класі: раса, релігія, стать, сексуальна орієнтація, зовнішній вигляд, поведінка чи здібності тощо. «Агресія» – це прояв фізичної або словесної сили, що направлений на заподіяння шкоди іншій людині.

Зауважимо, що діти, які відчули на собі, що таке булінг, отримали психологічну травму різного ступеня тяжкості. Після цькування виникають труднощі в майбутньому у спілкуванні з однолітками у старшій школі, ЗВО та у роботі. Наслідками булінгу можуть бути труднощі у взаєминах. Вони більше спілкуються у соціальних мережах, аніж у реальному світі. Ще одним наслідком цькування для жертви є хвороби.

Булінг буває декількох видів: фізичний булінг, поведінковий булінг, вербальна агресія, кібербулінг.

Тему булінгу можна розглянути з іншої сторони, зі сторони агресора. Якщо, так вийшло, що інших цькуєш ти, зрозумій булінг – це твої дії, а не твоя особистість.

Отже, аби успішно працювати із булінгом (цькуванням) в закладі освіти, треба, в першу чергу, із суспільними стереотипами, саме вони є основою, на якій зароджується ненависть та агресія по відношенню до інших людей. І також варто пам'ятати, що діти часто переймають вади поведінки батьків, хоча роблять це не усвідомлено.

**Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів
на уроках образотворчого мистецтва**

Бондаренко Марія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

На сучасному етапі розвитку суспільства все більш актуальним стає питання розвитку емоційного інтелекту, починаючи з початкової школи.

У Державному стандарті зазначено, що «спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як ... вміння конструктивно керувати емоціями...».

Питання розвитку емоційного інтелекту представлені у працях А. Бодальова, А. Брушлинського, Л. Виготського, Г. Гарскової, Д. Люсіна, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Саннікової, О. Тихомирова, М. Шпак та інших.

Дослідник Д. Гоулман вважав, що розвинений емоційний інтелект допоможе легше проходити через буденні негаразди. «Емоційне життя – сфера, яку можна опанувати, так само як математику або читання... Від того, як майстерно людина оволодіє потрібними навичками, залежить її життя...», – зазначав психолог.

Емоційний інтелект – усвідомлення та контроль власних емоцій, а також розуміння та аналіз емоцій інших людей. Емоційний інтелект охоплює психологічну, соціальну та праксіологічну компетентності. Психологічна компетентність включає в себе самосвідомість, самооцінку та самоконтроль. Соціальна компетентність – емпатія (розуміння почуттів інших людей через їх жести, міміку тощо), впевненість у собі, вплив на інших людей, лідерство, співпраця. Практиологічна компетентність – саме власна мотивація, гнучкість до емоцій та змін у житті, а також сумлінність, тобто відповідальність та правильність виконання дій.

Найбільш сприятливим періодом для розвитку емоційної сфери особистості є молодший шкільний вік, період позитивних змін і перетворень. Найбільш дієвим засобом розвитку емоційного інтелекту в початковій школі є залучення школярів до світу мистецтва. Уроки мистецтва (музики та образотворчого мистецтва) сприяють не лише розумінню прекрасного в навколишньому світі, і мають торкатись «тонких» струн душі учнів, розкривають їх переживання і почуття.

Найкращий спосіб навчитися виплескувати свої емоції, а згодом їх розуміти і контролювати – це малювання на уроках з образотворчого мистецтва, музики, літературного читання тощо. Поєднання прослуховування музичних творів з малюванням допомагає учням більш чітко усвідомити власні переживання, емоції.

По мірі розширення сфери спілкування з мистецтвом молодші школярі набувають досвід переживання різноманітних почуттів, що значно активізують їх емоційний світ, допомагає розуміти власні емоції, управляти вираженням своїх почуттів.

Розвиток ініціативності молодших школярів

Волкова Юлія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Відродження та розвиток суспільства України значною мірою залежить від творчості, активності та ініціативи його членів. Соціальна практика вимагає все більшої кількості людей, які творчо мислять, здатні створювати матеріальну й духовну культуру, пропонувати нові ідеї, винаходи, технології. Тому серед усіх психолого-педагогічних проблем найактуальнішою є організація процесу розвитку здібностей особистості. Виховання ініціативних дітей є одним із найактуальніших завдань сучасності. Ініціативність рухає світом: завдяки їй, цікаві новаторські ідеї реалізуються в різних областях життєдіяльності.

Шкільний вік, особливо молодший шкільний вік, є найбільш сприятливим для формування ініціативності учнів. Українські вчені (О. Киричук, Г. Костюк, О. Савченко та інші) приділяють особливо важливе значення формуванню активності та ініціативності молодших школярів. Аналіз досліджень українських вчених свідчить про потребу впровадження інноваційних методів формування ініціативності в освітній процес початкової школи.

Ініціативність учня можна охарактеризувати, як критичність мислення, можливість висловити особисту точку зору, яка не залежить від судження інших. Безліч можливостей для становлення ініціативності у дітей має вчитель на уроці та в позаурочній діяльності.

Систематичне включення дитини у навчальні ситуації починається вже з 1 класу, але вміння самостійно ставити перед собою навчально-теоретичні завдання формується значно пізніше. Виявляється воно у ініціативі школяра, який отримав серію конкретно-практичних завдань, знайти загальний спосіб їх розв'язання, а не розв'язувати кожне з них окремо. Як правило, він знаходить цей спосіб, аналізуючи одне-два завдання, виступаючи з ініціативою з'ясувати їх загальні зв'язки та умови. В умінні перетворювати конкретно-практичні завдання в навчально-теоретичні, що забезпечує розв'язування типових завдань, пошук ефективних способів розв'язування нетипових задач, виявляється найвищий рівень розвитку ініціативності школярів.

В сучасний час важливі такі якості як: вміння самостійно впоратися з власними труднощами, самостійно знаходити шляхи виходу з важких ситуацій і здійснювати свій вибір. Ініціативність школяра під час навчальної діяльності проявляється у вмінні самому думати та приймати рішення, не губитися в незнайомому середовищі, самостійно бачити завдання, питання і знаходити підхід до його вирішення. Це сприяє продуктивному здобуттю та засвоєнню нових знань.

Отже, потрібно розвивати ініціативність молодших школярів, бо ініціативний учень – це зацікавлений, вмотивований, впевнений, здатний критично мислити учасник освітнього процесу.

Особливості підготовки дитини до навчання у школі за кордоном

Домилівська Юлія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Педагогічна спільнота веде активні дискусії щодо необхідності у сучасному світі підготовки дитини до шкільного навчання. Це питання є актуальним і для науковців, і для батьків майбутніх школярів у різних країнах світу.

Психологічні аспекти підготовки дитини до школи досліджували Т. Андрющенко, А. Арушанова, Л. Божович, А. Венгер, Л. Венгер, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Кравцова, Г. Шашлова та ін. Методичні питання підготовки дитини до школи вивчали Т. Бабаєва, Т. Березіна, І. Каїрова, Т. Маркова, В. Мухіна, Л. Парамонова, Ф. Петрова та ін.

На сьогодні у світі немає загальноприйнятих вимог стосовно необхідного рівня знань дитини, яке вступає до школи. Проте можна проаналізувати різноманіття вимог до майбутніх першокласників у різних країнах.

В Італії діти можуть йти до школи з 5 років, а за бажанням батьків можуть розпочинати шкільне навчання навіть раніше. На цьому етапі до дітей майже не висувають ніяких вимог: шкільна форма, оцінки та домашнє завдання відсутні, проте дитина повинна вміти писати прописні та друковані літери і розуміти їх. У Фінляндії діти йдуть до школи з 7 років, до цього часу дитина обов'язково відвідує підготовчі курси, де вихователь в ігровій формі привчає дітей до самостійності (наприклад, самостійно носити портфель, не забувати виконувати домашнє завдання), навчає складати невелику розповідь тощо. В Японії перед школою дитина повинна володіти основами арифметики та вміти читати канзі, хірагану та катакану (ієрогліфи, що позначають іменники та прикметники). У Таджикистані дитина перш за все повинна знати інформацію про себе та своїх батьків (ім'я, по батькові, ким працюють, скільки років, коли день народження, адреса, за якою мешкає родина), знати основні кольори, дні тижнів, місяці, пори року, поняття «праворуч», «ліворуч», основні професії, види транспорту, диких і свійських тварин та їх дитинчат, знати осілих та перелітних птахів. Дитина має орієнтуватися на аркуші папері, розуміти, що таке овочі, фрукти та вміти їх розрізняти. У Латвії, йдучи до школи, дитина повинна розуміти прочитане, відповідати на питання та висловлювати свою точку зору, писати цифри, впізнавати геометричні елементи та фігури (крапка, лінія, коло, трикутник), знати, як діяти в різних випадках в будинку, на вулиці, в незнайомих місцях. В Ізраїлі дитина, готуючись до школи, вивчає арифметику, абетку та природознавство. Обов'язково діти вивчають сутність релігійних та державних свят та їх дати, а також основи комп'ютерної грамотності.

Отже, спільними рисами підготовки дитини до навчання у школі за кордоном є сформоване вміння самостійно та відповідально виконувати свої обов'язки, бути дисциплінованим та законслухняним учнем, стримувати себе у конфліктних ситуаціях, вміти спілкуватися з дорослими та учнями тощо.

Формування в учнів початкової школи уміння вчитися як ключової компетентності

Душіна Катерина

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор І. В. Гавриш

Зміни, що швидкими темпами відбуваються в соціально-економічній сфері, експоненційне збільшення різноманітних джерел інформації, потреба у висококваліфікованих фахівцях на ринку праці визначають необхідність переосмислення суспільного уявлення про роль і зміст освіти в житті людини. Освіта багато в чому визначає особистісні якості кожної людини, її знання, вміння та навички, світогляд, моральні пріоритети, і, відповідно, сприяє формуванню культури.

На сучасному етапі розвитку освіти поняття «компетентність» все частіше розглядається як її результат та основна цінність. У Державному стандарті початкової освіти наведено перелік ключових компетентностей, які мають бути сформовані в учнів молодшого шкільного віку: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математичну компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічну компетентність; інформаційно-комунікаційну компетентність; навчання протягом життя; громадянські та соціальні компетентності; культурну компетентність; підприємливість і фінансову грамотність.

З огляду на те, що ключові компетентності мають міжпредметний характер, основою для їх формування є загальнопредметні та предметні компетентності як новоутворення нижчого рівня узагальнення.

Сучасні науковці та відомі діячі в галузі початкової освіти, зокрема Т. Байбара, Н. Бібік, І. Родигіна, О. Савченко, О. Хорошковська розглядають вміння вчитися як найважливішу ключову компетентність, якою мають опанувати учні молодшого шкільного віку.

У документах Ради Європи зміст ключової компетентності «уміння вчитися» визначено як здатність виявляти послідовність і наполегливість в навчанні, вміння організувати власне навчання як індивідуально, так і в групах.

О. Савченко відзначає, що вмє вчитися той учень, який самостійно визначає мету навчально-пізнавальної діяльності або приймає поставлену вчителем; виявляє зацікавленість у навчанні, докладає вольових зусиль; організовує свою працю; добирає відповідні знання та способи для розв'язання завдання; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові та практичні дії, прийоми, операції; усвідомлює свою навчально-пізнавальну діяльність і прагне до її вдосконалення; має вміння самоконтролю та самооцінки.

Таким чином, сформованість у дитини ключової компетентності «уміння вчитися» дає можливість їй досягти успіху в навчанні, бути її активним учасником, відчувати її значущість та бачити результати своєї розумової праці.

Формування навичок здорового способу життя учнів початкової школи

Калакун Дар'я

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

На сьогодні актуальним питанням є впровадження вчителями в освітній процес тем про здоровий спосіб життя. Дивлячись на статистику стану здоров'я школярів, можна помітити, що за останній час вона істотно погіршилась. У сучасних умовах основними причинами погіршення здоров'я учнів є різке зниження рухової активності, погіршення екології, комп'ютеризація освіти, незадовільне харчування, спадковість та надмірне психоемоційне навантаження. Останнє з'являється у дитини через те, що вчитель дає навантаження дитині, яке не відповідає її фізіологічним можливостям.

Питання формування культури здорового способу життя дітей розкриті в працях Г. Зайцевої, А. Дубогай, Н. Москаленко, Л. Татарнікової та інших.

Здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, який вона усвідомлено обирає і відтворює самостійно в повсякденному бутті. Але без участі дорослої людини, яка підштовхне до такого способу життя, у дитини шкільного віку навряд чи щось вийде. Сучасна нова школа потребує компетентних вчителів початкових класів з широким філософським мисленням і глибокими духовними якостями, які будуть здатні реалізовувати оздоровчі завдання в освітньому процесі початкової школи. Тому перед сучасною школою зараз постає важливе завдання щодо підготовки майбутнього вчителя, який здатний не лише навчати й виховувати школярів, а й формувати їхню культуру здоров'я, тобто ціннісне ставлення до власного здоров'я.

Формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів здійснюється за умови впровадження в освітній процес початкової школи інтегрованих уроків і заходів щодо здорового способу життя. І тільки вчитель, який сам володіє такими навичками, може на своєму прикладі коректно пояснити дітям позицію здорового існування, на яку молодші школярі будуть рівнятися все своє життя. Головне завдання реалізації здоров'язбережувальної компетентності – схилити учнів педагогічними способами на свідомість та продуктивність шляхом розвитку життєвих звичок, сприятливих для здоров'я, безпеки та гармонійного розвитку учня. Сучасний вчитель має розуміти, що всіх наук не вивчиш, а здоров'я учнів – треба зберігати, допомагати стати впевненою та щасливою людиною. Саме з цією метою потрібно організовувати здоров'язбережувальний навчальний процес на уроках та в позаурочний час, що сприяє створенню позитивної мотивації до здорового способу життя.

Отже, підготовка майбутніх вчителів початкової школи має уявляти собою цілеспрямований педагогічний процес, спрямований на отримання знань та формування вмінь і навичок їхнього використання в освітньому процесі початкової школи.

Формування пізнавальної активності молодших школярів засобами дидактичної гри

Коваленко Яна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

На сучасному етапі розвитку суспільства висувуються принципово нові вимоги до освіти та виховання молодих школярів. Саме у цьому віці надзвичайно важливий вплив має гра на подальший розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, саморозвиток особистості тощо. В Концепції Нової української школи зазначено, що навчання має відбуватись через гру. У цьому контексті проблема формування пізнавальної активності молодших школярів за допомогою дидактичних ігор стає все більш актуальною.

Проблема формування пізнавальної активності висвітлено такими педагогами і науковцями, як Н. Бібік, В. Давидов, Д. Ельконін, В. Лозова, О. Савченко, Н. Скрипченко, Г. Щукіна та іншими.

Поряд із провідною навчальною діяльністю для молодших школярів залишається актуальною й ігрова діяльність. Питання застосування дидактичних ігор у освітньому процесі початкової школи розкрито в роботах Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Кудикіної, М. Микитинської, Р. Осадчук, О. Ноздрової, Н. Підгорної, О. Савченко, Г. Цукерман, Н. Чканікова, Т. Шмакової та інших.

Пізнавальна активність, за визначенням Г. Щукіної, це особистісне утворення, яке виражає індивідуальний відгук на процес пізнання, активну участь, розумово-емоційну чуйність учня в пізнавальному процесі. Учені зазначають, що пізнавальна активність є визначальним моментом, від якого залежить цілеспрямованість навчальної діяльності школярів, розвиток його природніх задатків та здібностей, а також підґрунтям для успішного навчання у гімназії.

Використання дидактичних ігор у початковій школі пов'язано із особливостями розвитку дітей цього віку: у молодших школярів не сформовано стійкі мотиви навчання; переважають ігрові інтереси; мимовільна увага переважає над довільною; засвоює інформацію, спираючись на наочно-образне мислення, вольові якості недостатньо. Тому важливу роль у освітньому процесі молодших учнів відіграє емоційний фактор, який забезпечує використання дидактичних ігор.

Дидактична гра – це гра, спрямована на формування потреби в учнів до знань. У дидактичній грі є ігрової дії, за допомогою яких розвиваються якості особистості: увага, спостережливість, пам'ять, мислення; виявляються і розвиваються творчі здібності школяра, самостійність, ініціатива. Розв'язуючи дидактичне завдання, учні засвоюють новий матеріал, повторюють і закріплюють вивчену інформацію, набуті знання втілюють на практиці.

Отже, дидактична гра збагачує чуттєвий досвід молодших школярів, допомагає сприймати і засвоювати навчальну інформацію швидше і якісніше, а значить стимулює пізнавальну активність в цілому.

Особливості організації навчання дітей з особливими освітніми потребами у сучасній початковій школі

Нармухамедова Джумбулай

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

На сучасному етапі розвитку освіти значна увага приділяється питанням підготовки освічених учителів початкових класів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Це питання є досить актуальним і складним. Проблема інклюзивної освіти висвітлена у наукових роботах багатьох науковців, таких як О. Акімової, Е. Андрєєва, В. Бондаря, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Л. Прядко, Л. Савчук, Т. Сак, Є. Ярської-Смирнової та інших.

Під інклюзією (від «inclusion» – включення) розуміють залучення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір, пристосування освітнього процесу до потреб усіх учнів, зокрема і таких, що мають особливі освітні потреби. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за допомогою спеціальних методів, засобів і в умовах, які максимально сприяють засвоєнню знань і сприяють соціальному розвитку.

Ефективність організації інклюзивного навчання багато в чому залежить від правильно організованої корекційно-розвивальної роботи. Науковці визначають декілька напрямків корекційно-розвивальної роботи із учнями з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: формування в учня мотивації до навчання; розвиток пізнавальної сфери учня, необхідної для засвоєння навчального матеріалу, та мовлення; розвиток самоконтролю.

Провідними методами і прийомами навчання учнів з особливими освітніми потребами є такі, що активізують діяльність учня, підвищують інтерес до навчання, сприяють його ефективній взаємодії з учителем. Ігрові вправи, завдання, розроблені з урахуванням навчальних можливостей учнів; різнорівневі завдання; можливість самостійного вибору виду діяльності учневі, допомога вчителя в усвідомленні власного успіху – усе це сприяє формуванню позитивного ставлення школяра до навчання на уроці. Для створення позитивного ставлення до виконання навчальних завдань, доцільно подати його в ігровій формі, однак слід уникати яскравіло вираженої змагальності та заохочувати взаємодопомогу при виконанні завдання.

Основою освітнього процесу в інклюзивному класі можна вважати індивідуальний підхід та диференційоване викладання, що дозволяють зробити навчання гнучким, особистісно орієнтованим, можливим для розмаїтого учнівського колективу.

Формування у молодших школярів ключової компетентності «уміння вчитися»

Реджепова Рано

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Зміни в українській освіті і перетворення в суспільстві вимагають від учителя початкових класів нового підходу до процесу навчання. У сучасному інформаційному суспільстві потрібні не тільки знання, а й уміння здобувати їх і застосовувати у різноманітних життєвих ситуаціях; здатність самостійно визначати навчальні цілі, проектувати шляхи їх реалізації, контролювати і оцінювати свої досягнення. З огляду на це проблема формування у молодших школярів компетентності «уміння вчитися» набуває дедалі більшої актуальності.

Проблемі формування у молодших школярів компетентності «уміння вчитися» присвячені дослідження багатьох науковців, таких як: Т. Байбара, Н. Бухлова, І. Родигіна, О. Савченко, Н. Софій, Т. Чернецька тощо.

Основою компетентності «уміння вчитися» у початкових класах є оволодіння молодшими школярами загально-навчальними вміннями і навичками, до яких належать: навчально-організаційні, загально-мовленнєві, загально-пізнавальні, контрольні-оцінні. Учень вміє вчитися, якщо він визначає сам або погоджується з метою, яку ставить вчитель, орієнтуючись на неї планує і виконує необхідні дії, контролює та оцінює власні результати.

Компетентність «уміння вчитися» передбачає повноцінне освоєння всіх компонентів навчальної діяльності, які включають: пізнавальні та навчальні мотиви, навчальну мету, навчальне завдання, навчальні дії та операції. Саме ця компетентність є суттєвим фактором для підвищення ефективності засвоєння учнями предметних знань, умінь і сформованості різних компетенцій та самостійності у здійсненні навчальної діяльності. Підґрунтям для формування компетентності «уміння вчитися» є комплекс універсальних навчальних дій.

У складі основних видів універсальних навчальних дій можна виділити чотири блоки:

- 1) Особистісний (включає в себе особистісні універсальні навчальні дії).
- 2) Регулятивний (включає в себе регулятивні дії).
- 3) Пізнавальний (включає в себе загально-навчальні універсальні дії та універсальні логічні дії).
- 4) Комунікативний (включає в себе комунікативні дії).

Отже, наше дослідження доводить, що в освітній діяльності молодші школярі формують вміння вчитися, а це в майбутньому сприяє перетворенню учня в суб'єкт процесу навчання, що зацікавлений у саморозвитку. Під час організації освітньої діяльності важливо планувати активні форми взаємодії через дискусії, вирішення завдань на логіку і спільного пошуку істини. Такий підхід орієнтований на розвиток у молодших школярів здібностей до навчання, а значить – формує компетентність «уміння вчитися».

Екскурсія як форма організації освітнього процесу у початковій школі

Рей Альона

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Вивчення навколишнього світу не можна собі уявити без безпосереднього спостереження та дослідження предметів і явищ природи. Систематичне проведення екскурсій – необхідна умова формування природничо-наукових знань учнів початкових класів. Саме тому екскурсія як форма організації освітнього процесу у початковій школі набуває дедалі більшої актуальності. Питання щодо організації екскурсій у початковій школі завжди привертало увагу дослідників. Деякі аспекти цієї проблеми розкрито у працях таких науковців, як: Л. Бахарєва, Т. Богданець, Л. Боровська, В. Герасимов, Е. Дерим-Оглу, З. Жунусова, З. Кирилова, З. Клепіна, О. Нікішина, В. Перекалова, А. Плешаков, О. Прохорова, Т. Смирнова, О. Сороцька, В. Тарасов, Т. Тарасова, Н. Томіліна, А. Холонкіна тощо.

Організація екскурсій в початковій школі дуже складна і відповідальна справа, оскільки так закладаються основи екскурсійного досвіду молодших школярів: вміння правильно бачити екскурсійний об'єкт; уважно, не відволікаючись на «зовнішні враження», слухати вчителя; спільно працювати і дисципліновано поводитися на вулицях міста. Зауважимо, що екскурсія, на відміну від уроку, має можливість наочно ознайомити учнів з рідним краєм. На екскурсії учні початкової школи опановують багатьма навичками, зокрема: орієнтація в міському просторі з використанням плану чи компаса; засвоєння знаків і покажчиків, які допомагають зорієнтуватися в просторі міста; засвоєння правил дорожнього руху; вміння вести себе в натовпі на вулицях міста; навички творчого опрацювання вражень та їх передачі. Необхідно підкреслити, що для ефективної роботи молодших школярів на екскурсії слід застосовувати інтерактивні технології. Одним із дієвих методів стимулювання активності дітей під час проведення екскурсії є гра. Вона не тільки сприяє розвитку креативності та інтуїції, але й активізує всі найважливіші системи організму молодших школярів.

Слід зазначити, що підготовка екскурсії передбачає наступні етапи:

- визначення теми екскурсії, її цілей і завдань;
- вибір екскурсійних об'єктів;
- підбір змісту екскурсії;
- розробка маршруту;
- вибір методів проведення екскурсії;
- розробка завдань, які сприятимуть кращому засвоєнню нового матеріалу учнями початкової школи.

Отже, наше дослідження доводить, що екскурсія реалізує принципи сучасної педагогічної діяльності: принцип компетентнісного підходу – отримання високого результату через діяльність учнів і принцип пізнавальної діяльності – через самостійну, творчу діяльність для отримання нового знання.

Система роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку

Суханова Аміна

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Дитяча обдарованість є одним із найцікавіших явищ природи. Проблеми її виявлення і розвитку вивчаються протягом багатьох років. Зараз до обдарованих дітей виникає все більший інтерес суспільства, адже саме обдаровані діти здатні принести значний внесок у вдосконалення та формування суспільства. У зв'язку з цим проблема роботи з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку набуває дедалі більшої актуальності.

Питання обдарованості дітей досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Антонова, Ю. Бабаєва, Б. Блум, Н. Казакова, О. Кульчицька, О. Матюшкін, П. Торренс, Ф. Уільямс, В. Штерн тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу визначити обдарованість як якісне поєднання здібностей, від якого залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у процесі будь-якої діяльності.

Дослідження науково-педагогічної літератури дозволило виділити ряд факторів, які сприяють прояву і розвитку обдарованості у дітей молодшого шкільного віку:

- біологічні чинники розвитку обдарованості;
- фізичні фактори розвитку обдарованості;
- соціальні фактори розвитку обдарованості;
- сімейні фактори розвитку обдарованості.

Слід зазначити, що ознаки обдарованості пов'язані з високим рівнем виконання певної діяльності молодшими школярами.

Під час організації освітнього процесу з обдарованими дітьми необхідно передбачити можливості підвищення їх самостійності, ініціативності та відповідальності. Обдаровані діти досить часто прагнуть самостійно обирати, та планувати процес свого навчання. У зв'язку з цим необхідно розробляти педагогічні технології, що дозволяють обдарованим учням самостійно шукати і знаходити відповіді на питання, що їх цікавлять. Для досягнення поставлених цілей можуть використовуватися нові інформаційні технології: мережа інтернет, дистанційне й інтерактивне навчання тощо.

Отже, наше дослідження доводить, що робота з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку – це складний і багатогранний процес, що вимагає від вчителя початкових класів особистісно-професійного зростання, досконалих знань та постійного співробітництва з батьками. Дуже важливо націлити дитину на творче бачення одержуваних знань, виховувати здатність самостійно мислити, створити умови, які будуть стимулювати творче мислення.

Дидактична гра як метод формування пізнавального інтересу молодших школярів

Усова Дар'я

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

«Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять. Гра – іскра, що запалює вогник допитливості і допитливості. Маленька дитина по суті своїй – невтомний дослідник, який все хоче знати. А від того, скільки різного і цікавого маля побачило, залежить те, якими знаннями він буде володіти» – писав видатний педагог В Сухомлинський. Саме тому проблема формування пізнавального інтересу молодших школярів за допомогою дидактичної гри набуває все більшої актуальності.

Дидактичну гру досліджували такі науковці, як: А. Леонтьєв, А. Маркова, Т. Матіс, А. Орлов, М. Матюхіна, Г. Щукіна, Ю. Бабанський тощо.

Пізнавальний інтерес молодшого школяра проявляється в прагненні пізнати нове, дізнатися незрозуміле про якості, властивості предметів, явищ дійсності, в бажанні зрозуміти їх сутність, знайти наявні між ними зв'язки. Одним із засобів активізації пізнавального інтересу є використання дидактичної гри, яку можна застосовувати вже з перших днів перебування дитини в стінах школи. Гра дозволяє молодшим школярам комфортно і найбільш «приємним» способом пристосуватися до умов, що змінилися (велика кількість нових людей – дорослих і однолітків, новий режим і правила поведінки). Вона допомагає органічно увійти в нову соціальну ситуацію, природно і малими «витратами» придбати новий статус учня та поступово оволодіти вміннями і навичками нової діяльності – навчання.

Можна виокремити такі види дидактичних ігор для молодших школярів:

– ігри з предметами. Під час таких ігор використовують дидактичні іграшки (мозаїку, кубики), предмети побуту, різноманітний природний матеріал (листя, плоди, насіння);

– настільно-друковані ігри. Вони передбачають дії із зображеннями предметів;

– словесні ігри. Вони є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, використовувати набуті знання у нових ситуаціях. У молодшому шкільному віці такі ігри спрямовані на розвиток мовлення, збагачення словникового запасу, формування вміння рахувати, орієнтуватися у просторі тощо. Саме у молодшому шкільному віці словесні ігри розвивають в учнів самостійність мислення і активізують розумову діяльність.

Отже, наше дослідження доводить, що дидактичні ігри представляють велику цінність для розвитку пізнавального інтересу молодших школярів, адже інтелектуальні здібності дитини формуються в активній діяльності, і перш за все в такій, яка є провідною на цьому віковому етапі, що визначає його інтереси, ставлення до дійсності, особливості взаємин з оточуючими людьми тощо.

Інклюзивне навчання в Новій українській школі

Хасянова Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20 % народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або знаходяться в стані між здоров'ям і хворобою. Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги у процесі соціалізації та вибору професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти.

З кожним роком на Україні зростає чисельність дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку. Більшість дітей з інвалідністю навчаються в умовах спеціальних навчальних закладів, або не отримують освіти взагалі. Тому важливого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей із порушеннями психофізичного розвитку з їх здоровими однолітками. І активізація розвитку інклюзивної освіти є важливим державним питанням.

Для пошуку шляхів розвитку інклюзивної освіти вітчизняними і зарубіжними науковцями робилося чимало. Цими проблемами займалися М. Малофєєв, В. Синьов, М. Шеремет, Л. Андрушко, В. Бондар, А. Колупаєва, Т. Євтухова, І. Іванова, О. Савченко, М. Сварник, О. Столяренко, А. Шевчук, які присвячували свої праці аналізу залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх закладах освіти.

Враховуючи вимоги часу та з метою забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на освіту законодавцями були внесені зміни до Закону України «Про освіту» та розроблена і затверджена концепція «Нової української школи». В цих документах зазначено, що основний напрямок реформування освітньої галузі в Україні є впровадження інклюзивної освіти.

Інклюзивне навчання це навчання дітей із вадами, порушеннями психофізичними, певними діагнозами, ґрунтується на забезпеченні освітніх послуг, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзія означає розкриття кожного учня за допомогою освітньої програми, яка є достатньо складною, але відповідає його здібностям. Вона враховує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, яка забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Але найголовніше – дитина вчиться життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття. Такі концептуальні положення є основою інклюзивного навчання у Новій українській школі.

Дидактичні умови формування в учнів початкової школи математичної компетентності як ключової

Хвостик Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Філатова

Реформи, що відбуваються в Новій українській школі, спрямовані на формування в учнів предметних та провідних компетентностей. Такий підхід означає зміщення акцентів з накопичених учнями знань, умінь та навичок на розвиток здатності діяти в конкретних повсякденних ситуаціях та досягати успішних результатів. Проблема здійснення компетентісних підходів в умовах початкової школи і формування провідних та предметних компетентностей учнів знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних науковців: Т. Байбари, Л. Коваль, Н. Бібік, С. Бондар, О. Біди, О. Локшиної, М. Вашуленка, І. Гудзик, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачевої, С. Скворцової та інші.

Найбільш актуальним завданням початкової школи є формування математичної компетентності. Моделювання життєвих ситуацій, вирішення проблемних ситуацій, постановка орієнтовних задач – це і є інноваційний та раціональний зерно математичної компетентності. У Державному стандарті початкової загальної освіти математична компетентність – це утворення, що моделює здатність учня створювати математичні моделі процесів оточуючого світу, вміти використовувати досвід математичної практики під час виконання математичних програмних завдань та задач; це здатність застосовувати математичні дії, а саме додавання, віднімання, ділення, множення та математичні пропорції як в усних, так і в письмових формах, в життєвих ситуаціях. Математична компетентність включає різною мірою – бажання та здатність використовувати математичні варіанти мислення – це може бути логічне та просторове мислення та викладення своїх дій та думок (графіки, діаграми, моделі, формули). Розвиток у дітей початкової школи математичної компетентності можна представити як гнучку модель планування події, зорієнтованої на розвиток їхньої індивідуальності та самореалізації. Отже, діяльність учнів у навчанні математики потрібно розглядати як таку, що спрямована на дослідження ситуації і виокремлення проблем, які можна розв'язати за допомогою математичних методів; моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій (планів) дій для вирішення різноманітних задач; критичне оцінювання даних, процесу та результату вирішення навчальних і практичних задач; дослідження ситуацій і виокремлення проблем, які можна розв'язувати завдяки математичним методам; застосування досвіду математичної діяльності для пізнання оточуючого світу.

Отже, формування математичної компетентності молодших школярів буде успішним за умов комплексного забезпечення усіх складових освітнього процесу і зокрема професійної підготовки майбутніх вчителів.

Інклюзивне навчання в НУШ – рівні можливості для кожного

Черкашева Катерина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І. В. Єсьман

Актуальність проблеми інклюзивного навчання обумовлена збільшенням кількості дітей з особливими освітніми потребами та порушеннями розвитку. Реалії сьогодення вказують на те, що суспільство має нагальну потребу в розвитку теорії і практики інклюзивної освіти, створенні умов для забезпечення доступної та якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами.

Теоретичні та методичні аспекти інклюзивного навчання досліджувалися у працях Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, О. Барановської, В. Бондаря, О. Братанич, І. Бутузова, М. Вашуленка, В. Вихрущ, С. Гончаренка, П. Гусака, Г. Коберник, А. Колупаєва, І. Осмоловської, О. Савченко, П. Сікорського, В. Сухомлинського та ін.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

З вересня 2017 року було прийнято новий Закон України «Про освіту». З того часу діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності». Діти з особливими освітніми потребами мають право на: дистанційну та індивідуальну форми навчання; психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу; інклюзивні та спеціальні групи (класи) у загальноосвітніх навчальних закладах; «підлаштовані» для їхніх потреби загальноосвітні школи і класи, тобто на відповідні архітектурні перепланування; корекційних педагогів, тьюторів, психологів; адаптовані навчальні плани та програми, методи та форми навчання, ресурси спеціальної освіти, партнерство з громадою.

А. Колупаєва виділяє основні принципи інклюзивного навчання: всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними; школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види й темпи навчання; діти з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання.

Отже, запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами дозволить їм навчатися на рівні з іншими, реалізувати своє право на освіту. Тільки цілеспрямована робота вчителя, його взаємодія з батьками, вчителями, дітьми буде сприяти гармонійному розвитку особистості, набуттю нею необхідних знань, реалізацію цих знань у житті.

Формування екологічної компетентності молодших школярів

Без'язична Наталія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Актуальним завданням освіти у ХХІ ст. є виховання гуманної особистості, яка б могла будувати свої стосунки з навколишнім світом на підставі взаєморозуміння. Формування екологічної компетентності є одним з пріоритетів розвитку освіти і потребує особливої уваги, оскільки збалансованість навколишнього світу є результатом узгодження економічно-соціального розвитку суспільства та збереження довкілля.

Зміст, структура, методи формування екологічної компетентності учнів досліджувалися такими вченими, як С. Бондар, Г. Бордовський, А. Гагарін, С. Глазачов, Н. Глухов, С. Головін, К. Корсак, А. Марков, В. Стрельников, І. Ящук та ін.

Екологічна компетентність – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, необхідних для здійснення різних видів практичної екологічної діяльності, в тому числі продуктивної природоохоронної діяльності. Екологічна компетентність є основоположним елементом в успішній екологічного спрямування діяльності. У формуванні екологічної компетентності молодших школярів треба достатню увагу приділити мотиваційно-ціннісним і поведінковим компонентам.

Мета екологічної компетентності – формування відповідального ставлення до навколишнього середовища, яке будується на базі екологічної свідомості. Це вимагає дотримання моральних і правових принципів природокористування, активну діяльність по вивченню й охороні природи своєї місцевості.

Провідними напрямками формування екологічної компетентності молодших школярів є організація шкільної діяльності, позакласної діяльності, самоосвіта, сімейне виховання. Особлива роль під час формування екологічної компетентності відводиться позакласній роботі, оскільки вона не обмежена навчальною програмою. Позакласна робота надає додатковий час, що дозволяє залучити додатковий зміст для формування екологічної грамотності учнів. Також можна застосувати різноманітні технології для досягнення спільної взаємодії учасників освітнього процесу, що має велике значення у формування екологічної свідомості школярів. З метою формування у молодших школярів екологічної компетентності доцільно застосовувати такі методи, як бесіда, спостереження, розповідь, екскурсія, дидактичні ігри, метод проектів.

Отже, у сучасній школі формування екологічної компетентності молодших школярів відбувається у навчальний та позанавчальний час. Завдяки різноманітним формам і методам роботи виховується дбайливе ставлення до природи, формуються етичні почуття, збагачується моральний досвід дітей тощо.

Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами музичного мистецтва

Васюк Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Естетичне виховання – впливає на всебічний гармонійний розвиток особистості. Розбудова Нової української школи, перехід від знаннєвої парадигми до компетентнісної передбачає виховання гармонійної, духовно багатой, інтелектуально розвиненої та національно свідомої особистості. В школі створюють всі умови для якісного сприйняття інформації дітьми, для її здатності до самостійного вибору цінностей, самовизначення в світі культури.

Компонентами естетичного ставлення дитини до мистецтва є: здатність до емоційного переживання; здатність до активного засвоєння художнього досвіду, самостійного навчання, пошукових дій; спеціальні художні й творчі здібності. Виховуючи у дітей уміння сприймати красу і емоційно відгукуватися на неї, педагог поступово підводить їх до розуміння, оцінювання, формування естетичних уявлень і суджень.

Розвиток музично-естетичного виховання в Україні було предметом наукових праць Д. Ахшарумовим, А. Вахнянином, С. Людкевичем, В. Матюком, С. Миропольським, П. Сокальським, та ін. Вони, розуміючи важливість естетичного виховання молодшого покоління засобами музичного мистецтва зробили значний внесок у розвиток теорії музичного виховання, досліджуючи та аналізуючи вивчення історико-культурних надбань нашого народу, що забезпечувало виховання дітей та молоді на національному ґрунті.

Основні завдання музично-естетичного виховання молодших школярів, які полягають у тому, щоб розвивати у дітей естетичні почуття та їх уявлення, закладати початкові основи естетичного смаку, розвивати художньо-творчі здібності дітей, їх художні вміння і навички, вокально-інтонаційну культуру, добре розвинений слух. Одне з головних завдань вивчення музики учня початкової школи полягає в тому, щоб навчити їх не тільки спостерігати й емоційно сприймати те чи інше явище, а й слухати, чути, розмірковувати про неї, висловлювати свої думки, враження та переживання. Уроки музичного мистецтва мають величезні можливості розвитку в духовності та естетичної культури учнів, адже саме життя довело, що музика через свою особливість і неповторність, робить її сприйнятливою, доброю, допомагає формуванню світогляду, моральних якостей, духовної культури.

Отже, формування естетичних смаків та ідеалів – обов'язкова умова виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Використання музичного мистецтва для поглиблення вражень дитинства – ось важливе завдання, яке необхідно виконати педагогу в процесі виховання дітей молодшого шкільного віку, користуючись музикою як одним із засобів емоційнообразного пізнання дитиною навколишнього світу та формування її особистості.

Розвиток у молодших школярів здатності до співпраці у позакласній діяльності

Ведь Ірина

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Сьогодні суспільство покликане підтримувати незалежних, успішних та компетентних громадян, які можуть ефективно взаємодіяти в соціальній, промисловій та економічній сферах праці. Виконання цих завдань вимагає розвитку власних якостей та здібностей, здатності самостійно здобувати нові знання, розв'язувати проблеми та вільно орієнтуватися у соціумі. Ці пріоритети виходять за межі реформи сучасних державних закладів загальної середньої освіти, основною функцією яких є формування кваліфікованої особистості, що зможе зорієнтуватися у будь-якій ситуації. Саме тому актуальність сьогоденної роботи у ЗЗСО полягає у впровадженні компетентнісного підходу в освітній процес, який передбачає формування та розвиток у молодших школярів здатності до співпраці у позакласній діяльності.

Проблемі розвитку в молодших школярів здатності до співпраці у позакласній діяльності присвячені дослідження таких науковців як: А. Никішов, І. Ланіна, А. Усова, С. Савіна, В. Сухомлинський тощо.

Сьогодні вчитель початкових класів повинен не лише передавати знання, розвивати вміння та навички, але й насамперед, будувати попередню модель розвитку учня як гармонійної особистості для його успішного навчання у початковій школі. З цього приводу доречним є вислів В. Сухомлинського: «Навчити дитину вчитися, дати їй уміння, за допомогою яких вона буде самостійно здійматися зі сходинок на сходинок довгого шляху пізнання, це одне з найскладніших завдань вчителя. Саме у його здійсненні – ключ до тієї педагогічної мудрості, опанування якою робить нашу працю творчою».

Необхідно підкреслити, що співпраця у позакласній діяльності передбачає в учнів розвиток комунікативної компетентності – уміння вільно спілкуватися. Це забезпечує алгоритм використання молодшими школярами мовних та немовних лінгвістичних методів, можливість зміни глибини спілкування, а також здатність невербального спілкування.

Початкова школа – це перш за все самосвідомість та загартування характеру молодших школярів, і робота педагога полягає не лише у тому, щоб дати учням багаті знання та вміння, але й у вихованні особистості, яка вміє мислити, вирішувати проблеми, має власну позицію та може нести відповідальність за свої вчинки. Слід зазначити, що кваліфіковані стосунки займають важливе місце в особистісному розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Отже, хороше спілкування забезпечує впевненість у співпраці. Усі учасники освітнього процесу спрямовані на успішність реалізації мети, адже молодші школярі вчать правильно розмовляти, висловлювати свої думки, підтримувати бесіди на різні теми та захищати власну думку.

Конструктор «LEGO» як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів

Виходцева Дар'я

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

В умовах сучасного стану освіти відбувається посилення інтересу до вирішення проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів. Сьогодні дослідженими є необхідність формування творчих здібностей дітей. У ході наукового пошуку встановлено, що важливим засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів є конструювання.

Конструктивна діяльність – це вид діяльності дітей, пов'язаний із моделюванням заздалегідь задуманого реального або придуманого об'єкта.

Аналізу проблеми творчості присвячені роботи Н. Ветлугіної, Л. Виготського, В. Давидова, О. Леонтьєва, С. Медника, О. Твердовської.

Сучасні українські дослідники Ю. Гулько та О. Кононенко працювали над проблемою розвитку творчого потенціалу та креативності молодших школярів.

У роботах сучасних дослідників (В. Горяїнова, Л. Парамонова, Т. Пеккер, К. Фешина) відмічено, що LEGO-конструктор є ефективним засобом усебічного розвитку молодших школярів.

На сьогоднішній день серед розвиваючих іграшок для дітей найпопулярнішим є конструктори LEGO. LEGO – одна із інноваційних технологій, яка створює нове освітнє середовище, підвищує мотивацію дітей до навчання, сприяє формуванню навичок наукової діяльності та винахідництва, допомагає втілювати положення Нової української школи.

Освітнє середовище LEGO об'єднує в собі скомпоновані для занять в групі комплекти LEGO, ретельно продумано систему завдань для дітей і чітко сформульовану концепцію. «LEGO» – це серія конструкторів, що являють собою набори деталей для збирання й моделювання різноманітних предметів. Усе, що було збудовано, можна потім розібрати, щоби використати деталі для створення інших об'єктів. Використовувати конструктор можна практично з самого народження, коли малюк тільки починає освоювати колір, форму, розміри. Також за допомогою конструктора ми в першу чергу розвиваємо у молодших школярів моторику рук; моторика рук пов'язана з розвитком мови (під час збирання конструктора з батьками, вони вчать новим словам); розвиваємо логічне мислення (щоб зібрати якийсь предмет потрібно подумати та зрозуміти як зібрати); увагу, терпіння, посидючість; творчий підхід (дитина розвиває уяву, виробляє колірне розуміння); математичні навички (підрахунок кількості деталей).

За результатами досліджень і спостережень вчені зробили висновок, що після використання конструктора у школі молодші школярі навчилися комбінувати, винаходити та створювати щось нове, оригінальне, що свідчить про розвиток у них фантазії та творчого потенціалу.

До питання про трактування поняття ціннісного ставлення до суспільства і держави

Вороніна Крістіна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Соціальні зміни сьогодення обумовлюють глибоке осмислення та переосмислення змісту й ролі цінностей особистості і суспільства в цілому. Універсальність ціннісного ставлення, його постійна присутність у людському житті є однією з причин розмитості поняття «цінність». І хоча це поняття є інтуїтивно зрозумілим, проте воно виявляє значну складність при аналізі та обґрунтуванні. Особливості процесу формування цінностей та ціннісних ставлень досліджувалися такими вченими, як В. Ананьєв, І. Бех, М. Каган, В. Казначєєв, О. Леонтєв, В. М'ясищев, М. Тимофєєва та ін.

Цінність – це не об'єкт, що співвідноситься із даним поняттям, не відношення до об'єкта і не властивість речей. Це вираження лише людського способу життя. Цінність знаходиться між суб'єктом і об'єктом, одночасно протиставляючи і поєднуючи їх. Цінність є закріпленням орієнтації людської свідомості на прагнення до будь-чого у прямій залежності від значущості цього щодо життєдіяльності людини.

Ціннісним ставленням називають усвідомлення суб'єктом цінності певного об'єкта, за яким його відносини з цим об'єктом стають неперервними, самодетермінованими, стійкими та успішними. Людина при встановленні ціннісного ставлення до об'єкта визначає його значення для себе як суб'єкта життєдіяльності. Визначити зміст процесу виховання з позиції ціннісних відносин означає визначити коло цінностей і характер ставлень людини до даних цінностей. Система соціально-педагогічних установок особистості визначає емоційно-позитивне ставлення до суспільного укладу, соціальних нормам, громадянської позиції, своєї держави в цілому. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом розвитку емоційної сфери, адже, потрапивши в нові соціальні умови, дитина починає по-новому і більш детально осягати навколишній світ, пізнавати нове, емоційно на нього реагувати.

Ставлення індивідуальних цінностей до суспільства і країни втілюється у патріотизмі та національній ідентичності, а також в ідентифікації, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжнаціональних відносин. У початковій школі у дітей формується здатність розпізнавати себе, відчувати любов до своєї родини, суспільства, школи, батьківщини та природи, до українських народних традицій.

Отже, виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до суспільства і держави є складовою всебічного виховання особистості. Розпочинаючись у дитинстві, воно триває все життя людини, і результати цього процесу ми отримуємо не одразу, а у майбутньому.

Формування в молодших школярів загальнолюдських цінностей

Городовець Ксенія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

В умовах сучасного розвитку дітей учителю треба приділяти значну увагу важливості морального виховання та морального аспекту міжособистісних стосунків дітей молодшого шкільного віку, визначати виклики і ризики сучасного суспільства, втрату людиною істинних життєвих орієнтирів. Виховання загальнолюдських цінностей у дітей молодшого шкільного віку є необхідною складовою в процесі формування всебічно гармонійної особистості.

Проблемою сучасного суспільства є байдужість до інших людей, до навколишнього середовища та відсутність поставленої мети на майбутнє. Сьогодні, коли Україна обрала курс побудови демократичного людського суспільства, вона забезпечує людину та людську культуру, людські відносини та демократичні відносини між людьми на всіх рівнях. Система загальнолюдських цінностей почала формуватися у жителів нашої країни ще здавна. Поштовхом до цього слугувала сім'я, вплив національної ментальності, звичаїв та традицій країни.

Під загальнолюдськими цінностями розуміють пріоритетні моральні установки, що визначають духовні принципи існування, а також культурні, сімейні та соціально-історичні традиції, що передаються від покоління до покоління засобами педагогіки і виховання з метою забезпечення успішного розвитку людини, групи, суспільства і країни в цілому. Особистісні цінності – це стійкі «консервовані» відносини зі світом, зафіксовані в узагальнених і перероблених уявленнях, установках. Сьогодні вчитель початкових класів повинен не лише передавати знання, розвивати вміння та навички, але й насамперед, будувати попередню модель розвитку учня як гармонійної особистості для його успішного навчання у початковій школі. На сучасному етапі розвитку суспільства свідомий процес формування гармонійної особистості – це головна мета морального виховання.

Моральне виховання – це цілеспрямований процес формування у підростаючого покоління високої свідомості, моральних почуттів і поведінки відповідно до ідеалами і принципами моралі. Процес морального виховання опирається на такі принципи як: цілеспрямованість у вихованні, доцільність поведінки і свідомості виховання морально освіченої людини, свідомості та наступності, принцип гуманності і взаєморозуміння вчителя та учнів. В свою чергу, завданням вчителя є сформувані в учня початкових класів розуміння гуманності, співчутливості до інших людей, природи, бережливого ставлення до своєї країни. Внаслідок сформованості цих навичок, дитина зможе правильно адаптуватися до сучасного середовища існування.

Формування загальнолюдських цінностей – це єдиний процес, у наслідку якого створюється морально повноцінна, щаслива та духовно багата особистість.

Формування здорового способу життя в учнів початкової школи

Гуріна Софія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Одним з основних завдань сучасної початкової школи є створення освітнього середовища для розвитку здорової дитини, необхідність збереження та зміцнення здоров'я учнів. Адже учні молодших класів багато часу проводять у закладах освіти. Саме в цей період життя започатковуються основні психологічні та фізичні характеристики особистості. Діти молодшого шкільного віку досить часто не звертають увагу на своє здоров'я, тому зараз проблема формування здорового способу життя учнів початкової школи набуває все більшої актуальності.

Питання формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку розкрито у працях: А. Алчевської, С. Боткіна, Г. Ващенко, Д. Локка тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави свідчити, що здоровий спосіб життя – це безпосередні дії, спрямовані на запобігання захворювань, зміцнення організму й удосконалення самопочуття людини за допомогою правильного харчування, фізичної підготовки і морального настрою. Найвища цінність людини – це її здоров'я, тому доречно формувати знання про збереження здоров'я саме з дитинства.

Слід зазначити, що одним із компонентів формування здорового способу життя є фізична культура. Фізичне виховання стимулює не лише здоров'я, але й пробуджує бажання рухатись та вдосконалювати свій організм. Також важливе місце займає фізичне загартування дітей молодшого шкільного віку. Метою такого загартування є профілактика простудних захворювань, сприяння виробленню позитивних емоцій та внутрішня активізація всіх функцій організму. До найважливіших видів загартування можна віднести прийом холодного душу, ходіння босоніж, сухе та вологе обтирання ніг, купання в природних водоймах, використання цілющих можливостей, лікарських рослин, повітря, сонця тощо.

Учитель початкових класів є основним координатором освітнього процесу, тому власною діяльністю стимулює розвиток здоров'язбережувальних компетентностей учнів та формує навички й уміння збереження здоров'я, зокрема свідоме ставлення до свого здоров'я. Учитель також формує загальнолюдські цінності, на уроці та у позакласній діяльності використовує інтерактивні, нестандартні форми роботи, парну і групову роботу, навчальні екскурсії, предметні гуртки, дискусії, дидактичні та сюжетно-рольові ігри: «Як провідати хворого», «Батьки та діти», тощо. Також можна проводити анкети, метою яких є з'ясування ставлення дітей до свого здоров'я.

Отже, при створенні роботи у навчальному закладі з формування здорового способу життя першочергово необхідно створити педагогічні умови, за яких учні через різноманітні види навчальної діяльності засвоюють знання, розвивають та реалізують себе у творчій праці та зберігають своє здоров'я.

Формування здоров'язбережувальна компетентності молодших школярів в умовах НУШ

Зінов'єва Вероніка

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор І. В. Гавриш

Проблема здоров'я людини в контексті загальнолюдських цінностей набуває все більшого значення. Важливим кроком для вирішення цієї проблеми є впровадження концепції Нової української школи, що передбачає формування у молодших школярів ключових компетентностей, однією з яких є здоров'язбережувальна компетентність. З огляду на це проблема формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в умовах НУШ набуває все більшої актуальності.

Питання щодо формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів частково висвітлено у наукових здобутках таких учених, як І. Анохіна, О. Антонова, Д. Воронін, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Тамарська, тощо.

Здоров'язбережувальну компетентність ми розглядаємо як здатність учнів застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Слід зазначити, що здоров'язбережувальна компетентність виявляється в таких ознаках: уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку; усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності; взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням; удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я; дбайливе ставлення до свого здоров'я (здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартовування).

Зауважимо, що формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів містить три етапи. Підготовчий етап – учні отримують початкові уявлення про людський організм, його функції, значення органів почуттів для формування у молодших школярів дбайливого ставлення до свого організму за допомогою інтегрованих, узагальнюючих, традиційних уроків і позаурочної діяльності. Основний етап – розширення знань, що стосуються єдності людини і природи, залежності здоров'я від стану навколишнього середовища, самоцінності здоров'я, що включає різні види позаурочної діяльності (екскурсії, екологічні проекти, читання екологічних казок, мовні логічні завдання тощо). Заключний етап – формування активного ставлення до свого здоров'я за допомогою спрямованості до здорового способу життя. Молодші школярі закріплюють культурно-гігієнічні навички за допомогою спеціальних класних годин, оздоровчих хвилинок, дозвілля і розваг.

Отже, наше дослідження доводить, що однією з найважливіших педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів є розвиток ціннісних орієнтацій на уроках здоров'язбережувального циклу (фізична культура, основи здоров'я тощо).

Індивідуальний підхід у вихованні молодших школярів

Іванов Олег

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Підвищення якості освіти є головним напрямком розвитку держави та включення її до європейського освітнього простору. Тож виховання та навчання у початковій сучасній школі вимагає дослідження впливу різних технологій індивідуалізованого виховання та змін в структурі навчального та виховного процесу, дослідження та застосування технологій індивідуалізованого виховання. Дослідження та застосування технологій індивідуального підходу у вихованні учнів молодшого шкільного віку займають провідну роль у розвитку сучасної початкової школи і доводять доцільність принципу індивідуального підходу до кожної дитини. З огляду на це реалізація індивідуального підходу у вихованні молодших школярів набуває дедалі більшої актуальності.

Результати дослідження індивідуального підходу у процесі виховання молодших школярів висвітлено у наукових здобутках таких учених як: Х. Алчевська, В. Белінський, Л. Виготський, В. Давидов, М. Данилов, М. Добролюбов, Л. Занков, О. Леонтєва, І. Лернер, М. Махмутов, О. Матюшкін, Н. Менчинська, М. Чернишевський, С. Рубінштейн тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави свідчити, що індивідуальний підхід спрямований на реалізацію принципів гуманізації системи освіти та зорієнтований на можливості та потреби молодших школярів у вихованні, навчанні та саморозвитку.

Слід зазначити, що успішність індивідуального підходу у вихованні молодших школярів залежить від дотримання наступних умов:

- дослідження особистості кожного учня, його здібностей, особливостей і потреб;
- визначення загальних цілей формування особистості молодшого школяра, орієнтуючись на виявлені особистісні якості;
- дослідження інноваційних методів, засобів і прийомів педагогічного впливу на особистість учня з урахуванням індивідуальних особливостей школяра, відповідно до поставленої мети і завдань;
- періодичне здійснення аналізу педагогічного впливу на молодших школярів;
- диференціація результатів.

Отже, реалізація індивідуального підходу у вихованні дітей молодшого шкільного віку є цілеспрямованим і динамічним процесом, що сприяє створенню необхідних передумов для успішного розвитку специфічних особливостей і здібностей кожної дитини. Дослідження допомогло висвітлити, з'ясувати та підтвердити можливості та ефективність індивідуального підходу у вихованні учнів початкових класів.

Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку

Іванова Катерина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І. В. Єсьман

Сьогодні українська держава приділяє особливу увагу розв'язанню проблем поваги і терпимості між людьми в сучасній початковій школі, а одним із головних завдань є розвиток толерантності молодших школярів. Саме у молодшому шкільному віці у дитини формуються початкові моральні цінності, норми поведінки, уявлення про важливість людської гідності, відбувається усвідомлення цінності своєї особистості і оточуючих людей, виховується повага до них, почуття солідарності і бажання співпраці з ними, вміння вирішувати конфліктні ситуації ненасильницьким шляхом. Тому саме в молодшому шкільному віці потрібно реалізовувати завдання з формування толерантного ставлення до оточуючих.

Проблема формування толерантності не є новою. Її досліджували такі вчені, як: А. Авксентьев, Ю. Варфоломеєва, З. Гасанов, О. Грива, О. Гуренко, Я. Довгополова, Б. Євтух, В. Заслуженюк, В. Кузьменко, І. Кушніренко, В. Присакар, П. Саух, Т. Стефаненко, І. Тишик, В. Тугай, Ю. Яценко та ін.

У статті 1 «Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО» зазначається, що: «Толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження і прояву людської індивідуальності».

У початковій школі розвивати толерантність доцільно під час бесіди, години спілкування; активно використовувати ігрові технології; розвивати рідну мову; вивчати іноземні мови, історію; розширювати знання про народності та їх традиції; використовувати твори мистецтва; залучати учнів до активних форм обговорення актуальних питань; організовувати спільну діяльність учнів; вчитель має взаємодіяти з сім'ями учнів; відвідувати з учнями культурні центри, виставки тощо.

Отже, виховання толерантної особистості – процес складний, який потребує багато уваги і часу, щоб виховати у дітей почуття миролюбності, прийняття і розуміння інших людей, вміння позитивно з ними взаємодіяти. Адже під впливом суспільних відносин та взаємин в сім'ї у дитини може сформуватися поняття протилежне поняттю «толерантність» – «нетерпимість». На сьогоднішній день, коли ми спостерігаємо тенденцію руйнування сімейних зв'язків, відчуження дорослих і дітей, підвищену конфліктність у їх взаєминах, на перший план виходить організація ефективної взаємодії педагогів з батьками вихованців. Сучасний школяр повинен правильно сприймати і розуміти єдність людства, взаємозв'язок і взаємозалежність всіх і кожного, хто живе на планеті, розуміти і поважати права, звичаї, погляди і традиції інших людей, вміти знайти своє місце у суспільстві, не завдаючи шкоди.

Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до суспільства і держави

Ісакова Олена

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Одним з основних завдань сучасної початкової школи є виховання ціннісного ставлення до суспільства та держава молодших школярів, що пов'язано з розвитком національної свідомості, морально-етичних, загальнолюдських і національних цінностей. Ідеться про виховання почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, розвиток соціальної активності та відповідальності за дорученні справи.

Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у патріотизмі, національній самосвідомості й ідентифікації, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжетнічних відносин.

Проблема ціннісного ставлення до суспільства і держави завжди була в полі зору вітчизняних педагогів та філософів таких як Ващенко Г., Ушинський К., Сухомлинський В., Кремень В., Римаренко Ю., Сливка С., Смагін І. та інші.

У молодшому шкільному віці у дитини формуються понять про народ, націю, суспільство, державу: почуття поваги та гордості до рідного краю, народу, мови; відчуття себе громадянином України, шанування державних символів, Конституції України; любові до культури свого народу, його традицій, звичаїв і обрядів; розуміння правил взаємодії людей у колективі, суспільстві та безконфліктність їх спілкування, толерантного ставлення до представників інших національностей, шанобливого ставлення до їх культури, релігій, традицій. А також:

- здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання; як учня, жителя міста чи села;
- виховується любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи;
- до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу.

Найбільш ефективною формою виховання ціннісного ставлення до суспільства і держави в сучасній початковій школі (як правило, перший клас) є ранкові зустрічі. Вони дають змогу більше дізнатися про сутність національних і державотворчих цінностей на основі вивчення історії рідного міста, регіону, країни в цілому.

Організація та проведення ранкових зустрічей допоможуть учням, батькам і вчителям стати відповідальнішими один перед одним і перед суспільством за збереження національних пам'яток культури, утвердження національних символів, ушанування славної історії рідної країни.

Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку

Каравайна Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Проблема пошуку способів формування толерантності у молодших школярів стає з кожним днем все більш актуальною. Без толерантності неможлива безконфліктна взаємодія людей. Виховання терпіння у дітей є неодмінною умовою формування їхньої волі і характеру. Історично ідеї толерантності були висловлені ще Аристотелем, в працях Тертуліана у II–III столітті, А. Аврелія – у IV–V, Г. Лейбніца у XVII столітті та інших філософів. У найбільш повному вигляді ідеї про сутність толерантності представлені в роботах Дж. Локка, і саме вони склали теоретичний фундамент сучасних наукових уявлень про толерантність.

Під терміном «толерантність» розуміємо властивість особистості, що актуалізується у разі виникнення розбіжностей поглядів, думок та оцінок. Толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності. У сучасних дослідженнях толерантність розглядається в різних трактуваннях: як визнання за права на повагу їх особистості та самоідентичності; готовність до прийняття інших логік і поглядів, право відзнаки, несхожості; терпимість по відношенню до поглядів, звичаїв, думок інших.

Все існуюче різноманіття педагогічних засобів виховання толерантності у дітей даної вікової групи можна представити наступною класифікацією: об'єкти матеріальної та духовної культури: малі жанри фольклору, художня література, наочні засоби виховання (традиційні національні костюми, картини, кінофільми тощо); спеціально організована педагогом діяльність вихованців: гра (рольова гра, ділова гра, національні ігри народів світу), навчально-пізнавальна діяльність спрямована на розширення знань, спілкування (безпосереднє, опосередковане, формальне, неформальне), трудова діяльність (суспільно значима праця, художньо-естетична праця, творча праця).

Зміст діяльності по формуванню толерантності молодших школярів має включати в себе знайомство дітей з принципом поваги людської гідності всіх без винятку людей, розуміння дітьми унікальності особистості кожного, підвищення рівня інформованості про права людини, толерантності та толерантної поведінки, формування навичок конструктивного, безконфліктного спілкування і взаємодії на основі толерантних цінностей.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що виховання толерантності у молодших школярів потребує готовності вчителя до безоцінного прийняття дитини. Взаємини у дитячому колективі мають бути організовані на засадах взаємодопомоги, довіри, доброзичливого й відкритого спілкування. Крім того, необхідно систематично привчати вихованців до вияву толерантності у взаєминах, активності в міжособистісній взаємодії, спілкуванні з оточуючими.

Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів у процесі естетичного виховання

Кіфоренко Анастасія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Формування емоційного інтелекту в учнів є підґрунтям для формування емоційно-врівноваженого світогляду людини у майбутньому. У сучасному світі виникає необхідність і доцільність розвитку емоційного інтелекту, який визнано фактором забезпечення успішного особистісного та професійного зростання, тому проблема розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у процесі естетичного виховання набуває все більшої актуальності. Проблему формування і розвитку емоційного інтелекту молодших школярів досліджувало багато науковців, зокрема: І. Андреев, Х. Вайсбах, У. Дакс, Є. Носенко, Н. Коврига, А. Чеботар, Є. Яковлева, тощо.

Емоційний інтелект визначають як уміння дати раду своїм і чужим емоціям, точно зрозуміти, оцінити і виразити їх. Особливістю розвитку емоційного інтелекту особистості молодшого школяра є яскравий прояв емоцій в різних життєвих ситуаціях. Процес розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці необхідно починати з основних емоцій і поступово переходити на їх відтінки: під час читання книг доцільно аналізувати настрій і почуття персонажів; відвідувати різноманітні театральні вистави; використовувати ігрові вправи «Вгадай настрій»; аналізувати ситуації з власного життя і життя дітей; демонструвати фотографії і малюнки, що відображають основні емоціями, (пізніше – відтінки емоцій); малювати «власний настрій», а також настроїв близьких, друзів та аналізувати причини настрою.

Слід зазначити, що для розвитку емоційного інтелекту доцільно використовувати різні технології навчання, види вправ та засоби їх впровадження. Емоційний інтелект активно розвивається у процесі комунікативної діяльності учнів, тому емоційний інтелект можна з легкістю розвивати в процесі естетичного виховання шляхом збагачення та наділення молодших школярів естетикою, смаком, відчуттям прекрасного, тощо. Зауважимо, що естетичне виховання є складовою частиною виховного процесу, яка безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. Розвивати емоційний інтелект у молодших школярів в процесі естетичного виховання можна досить просто. Так, у процесі розвитку смаку і розумінні прекрасного, дитина має змогу аналізувати і порівнювати з собою дійсне, а саме пізнавати себе та свої емоції.

Отже, можна навести досить багато прикладів, щодо розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у процесі естетичного виховання, адже, це тісно пов'язані між собою процеси виховання. Якщо їх використовувати одночасно, вони будуть досить ефективними та цікавими для учнів молодшого шкільного віку.

Конструктор LEGO
як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів
Корнєєва Анастасія
Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А Небитова

У зв'язку з модернізацією освіти в Україні одним із незамінних матеріалів для занять в початковій школі є конструктор LEGO. Технологія LEGO цікава тим, що базується на інтегрованих принципах та об'єднує в собі елементи гри й експериментування, адже такі ігри виступають засобом дослідження та орієнтації дитини в сучасному світі. Молодші школярі вчаться грати з картками, кольоровими зображеннями, намагаються запам'ятовувати назви деталей, розвивати увагу, швидкість, координацію рухів, і мислення. Саме тому проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів за допомогою конструктора LEGO набуває дедалі більшої актуальності.

Вплив застосування конструктору LEGO на розвиток молодших школярів розглядав психолог Оле Кірк Крістіансен, саме він є засновником LEGO-конструювання. LEGO – це серії конструкторів, спрямованих на збирання, конструювання й моделювання деталей предметів, що стимулюють розвиток уваги, уяви, творчості та креативності молодших школярів.

LEGO-конструктор є найкращим розвивальним матеріалом, що дозволяє урізноманітнити процес навчання у початковій школі. Так, гурток LEGO-конструювання може стати одним із проектних майданчиків, де діти матимуть можливість проявити свою індивідуальність та реалізувати творчі задуми.

Необхідно підкреслити, що заняття з LEGO-конструювання допомагають молодшим школярам втілювати в життя свої задуми, будувати і фантазувати. Під час створення конструкції з LEGO діти не тільки вчаться конструювати, але й обирають правильну послідовність дій, прийоми з'єднань, поєднання форм, кольорів і пропорцій. Дитина захоплено працює і бачить кінцевий результат, а будь-який успіх стимулює бажання вчитися.

Слід зазначити, що LEGO-конструювання створює умови для розвитку мови, творчості і сприятливо впливає на емоційну сферу учнів початкових класів. Заняття із застосуванням LEGO-конструювання спрямовані на розвиток образотворчих, словесних, конструкторських здібностей молодших школярів.

Отже, актуальність застосування конструктора «LEGO» для розвитку творчих здібностей молодших школярів обумовлена його високими освітніми можливостями: багатофункціональністю, технічними та естетичними характеристиками, використанням в різних ігрових та навчальних зонах. Освітня система LEGO пропонує такі методики і рішення, які допомагають молодшим школярам творчо мислити. Вроджені творчі задатки швидко реалізуються і вдосконалюються під час конструювання, адже дитина має необмежену можливість придумувати і створювати власні конструкції, проявляючи допитливість, кмітливість і творчість.

Особливості організації морального виховання учнів молодшого шкільного віку

Курінна Поліна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Моральне виховання є важливою ланкою в розвитку особистості. Тому з раннього віку перед дорослими стоїть завдання виховати моральність у дітей. У молодшому шкільному віці починає формуватися ядро моральної поведінки, почуттів і переконань. У процесі морального виховання школа формує у молодшого школяра почуття патріотизму, товарищкості, активне ставлення до дійсності, глибока повага до людей праці. Психологи підкреслюють, що нехтування моральним розвитком на даному віковому етапі компенсувати пізніше дуже важко, а то і взагалі неможливо.

Мета морального виховання реалізується всім змістом виховної діяльності, яка являє собою двосторонній процес відносин суб'єкта й об'єкта виховання. Сама ж виховна діяльність передбачає процес перетворення моральних норм у внутрішні переконання особистості.

Моральне виховання – одна з найважливіших сторін багатогранного процесу становлення особистості, освоєння індивідом моральних цінностей, вироблення ним моральних якостей, здатності орієнтуватися на ідеал. Під вихованням розуміється цілеспрямоване формування особистості з метою підготовки її до участі в громадському та культурному житті відповідно до соціальними культурними та нормативними моделями.

Процес морального виховання не може бути одностороннім. У ньому зазвичай беруть участь дві сторони. Мається на увазі тісна взаємодію педагога і учня. Найбільш поширеним засобом виховання етичної культури молодших школярів є схвалення. У молодшого школяра тільки починають формуватися навички і звички правильної поведінки і відносин з оточуючими, тому вони дуже потребують схвалення з боку дорослих. Схвалюючи правильну поведінку дитини, дорослий коригує її, показує, що воно правильне і що надалі слід робити також. Моральні мотиви керують моральними вчинками людини, спонукають його міркувати над відповідним проявом образу дій. Щоб домогтися від учнів глибокопізнаної, обґрунтованої поведінки, вчитель початкових класів веде цілеспрямовану роботу над формуванням мотивів, їх подальшим розвитком. В даному процесі учитель виходить із суспільних вимог часу.

Моральне виховання вкрай важливо для становлення зрілого і всебічно розвиненої людини, високоморального і розвиненого члена суспільства. Для оптимального вдосконалення моральних якостей дітей в період молодшого шкільного віку необхідно створити такі організаційно-педагогічні умови, які враховуватимуть індивідуально-психологічні особливості кожного учня, його особисту зацікавленість в участі різного роду заходів, що організуються в умовах освітньої організації.

Зміст, засоби та форми естетичного виховання молодших школярів

Мисик Катерина

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Духовне становлення особистості, яке здійснюється в молодшому шкільному віці, є однією з актуальних проблем виховання. Цей процес комплексно здійснюється засобами трудового, морального, естетичного та інших видів виховання. Естетичне виховання сприяє формуванню інтелектуальної та емоційної сфер особистості, виробленню поведінки в суспільстві і взаємодії дитини з навколишнім світом. З огляду на це зміст, засоби та форми естетичного виховання молодших школярів набувають все більшої актуальності.

У наукових працях багатьох дослідників висвітлено загальні проблеми естетичного виховання молодших школярів (О. Абдулліна, О. Купрін, Г. Нагорна, Л. Нечипоренко, А. Шевченко) та естетичної культури школяра в умовах загальноосвітньої школи (Л. Гарбузенко, С. Гармаш, П. Кравчук, Г. Кутузова, С. Мельничук, М. Пічкур).

Ми погоджуємося з думкою науковців, які визначають естетичне виховання молодших школярів як системну діяльність, спрямовану на розвиток чуттєвої сфери особистості, її умінь сприймати, оцінювати явища естетичної дійсності за законами краси, збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, опановувати закони творчості і творити.

Естетичне виховання здійснюється комплексом засобів. Велике значення має матеріальна база школи, декоративне оформлення приміщень, доброустрій пришкольньої території, оформлення навчальних приміщень, коридорів тощо.

В освітньому процесі естетичному вихованню сприяє викладання всіх навчальних предметів. Предмети естетичного циклу – читання, природознавство, образотворче мистецтво, музика закладають учням елементарні знання і навички практичної творчості й естетичної поведінки. У позакласній діяльності естетичне виховання проводиться в різних творчих об'єднаннях учнів (хорових колективах, хореографічних, художніх студіях тощо), творчих об'єднаннях школярів, які пов'язані з відродженням народних ремесел і декоративно-прикладної творчості (кошикарства, вишивання, різьбярства та інших ремесел), у художніх гуртках, студіях, клубах, театрах тощо. Сприяють естетичному вихованню учнів молодшого шкільного віку екскурсії на природу, вечори і ранки, присвячені життю і творчості видатних українських і закордонних композиторів та виконавців, видатних художників, виставки, свята тощо.

Отже, вчитель повинен залучати учнів до різноманітних видів мистецтва, збагачувати уявлення про прекрасне, розвивати творчість, завдяки різним формам роботи. Необхідно використовувати всі доцільні та інноваційні засоби для здійснення естетичного виховання дитини. Правильно розроблена система естетичного виховання, сприяє збагаченню духовної культури дитини, та формуванню в неї високих моральних якостей.

**Підготовка майбутніх вчителів початкових класів
до впровадження в освітній простір здорового способу життя**

Овчаренко Христина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Філатова

На сьогодні актуальним питанням є впровадження вчителями в освітній процес тем про здоровий спосіб життя. На жаль у наш час це найактуальніша тема, бо, дивлячись на статистику стану здоров'я школярів, можна помітити, що за останній час вона істотно погіршилась. У сучасних умовах основними причинами погіршення здоров'я учнів є різке зниження рухової активності, погіршення екології, комп'ютеризація освіти, незадовільне харчування, спадковість та надмірне психоемоційне навантаження. Останнє з'являється у дитини через те, що вчитель дає навантаження дитині, яке не відповідає її фізіологічним можливостям.

Питання формування культури здорового способу життя дітей розкриті в працях Г. Зайцевої, А. Дубогай, Н. Москаленко, Л. Татарнікової та інші.

Спосіб життя – це сукупність стійких форм життєдіяльності людини, які визначають її життєвий шлях. Це – сукупність її звичок, які були закладені дітям з молодшого шкільного віку. Саме тому перед сучасною школою зараз постає важливе завдання щодо підготовки майбутнього вчителя, який здатний не лише навчати й виховувати школярів, а й формувати їхню культуру здоров'я, тобто ціннісне ставлення до власного здоров'я.

Здоровий спосіб життя (ЗСЖ) – це спосіб життєдіяльності людини, який вона усвідомлено обирає і відтворює самостійно в повсякденному бутті. ЗСЖ – це такий стиль існування, з яким завдяки застосуванню певних методів впливу на організм і його оточення, рівень життєздатності організму стає оптимальним, спостерігається постійне вдосконалення і використання потенціалу організму без заподіяння йому шкоди, причому активність організму і його можливості зберігаються аж до старості. Але без участі дорослої людини, яка підштовхне до такого способу життя, у дитини шкільного віку навряд чи щось вийде. Сучасна нова школа потребує компетентних вчителів початкових класів з широким філософським мисленням і глибокими духовними якостями, які будуть здатні реалізовувати оздоровчі завдання в освітньому процесі початкової школи.

Формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів здійснюється за умови впровадження в освітній процес початкової школи інтегрованих уроків і заходів щодо здорового способу життя. І тільки вчитель, який сам володіє такими навичками, може на своєму прикладі коректно пояснити дітям позицію здорового існування, на яку молодші школярі будуть рівнятися все своє життя.

Отже, підготовка майбутніх вчителів початкової школи має уявляти собою цілеспрямований педагогічний процес, спрямований на отримання знань та формування вмінь і навичок їхнього використання в освітньому процесі початкової школи.

Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи

Олефіренко Олена

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Формування ціннісного ставлення до природи у підростаючого покоління є актуальною проблемою сучасної педагогіки. Необхідно забезпечити підготовку молодого покоління, здатного вийти зі стану існуючої в сучасному світі екологічної кризи – подолати споживацьке ставлення до природи, в якій опинилося суспільство через незнання або ігнорування законів гармонійних екологічно виправданих взаємовідносин з природою.

Однак на даному етапі розвитку шкільної освіти і виховання спостерігається низький рівень сформованості ціннісного ставлення до природи в учнів молодшого шкільного віку.

Питання формування позитивного ставлення молодших школярів до природи розглядалися в роботах Н. Ф. Виноградова, С. Д. Дерябо, І. Д. Зверева, В. В. Ніколіной, І. Т. Суравегіной, В. А. Ясвіна та інших українських вчених. У той же час звертає на себе увагу недолік спеціальних досліджень з проблеми формування ціннісного ставлення до природи, незважаючи на той факт, що в більшості робіт відзначається велике значення виховання в учнів молодших класів школи позитивного ставлення до природи.

Процес формування ціннісного ставлення до природи у дітей розглядається як цілеспрямований процес розвитку у дітей образних уявлень про красу природи рідного краю, емоційної чуйності, емпатії, натхненним фольклорним образам природи в власній художньо-практичній діяльності.

Ціннісне ставлення до природи виявляється у таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; поводитися компетентно, екологічно безпечно; критичній оцінці споживацько-утилітарного ставлення до природи; вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активній участі у практичних природоохоронних заходах.

Важливу роль у вихованні в учнів ціннісного ставлення до природи може зіграти використання засобів народної педагогіки. Досвід розвитку світової педагогічної науки переконливо свідчить: у багатьох цивілізованих країнах в шкільному курсі навчання і виховання здавна використовувалися засоби народної педагогіки. Адже саме в народній педагогіці закладений глибокий моральний сенс, глибока національна ідея – любов до рідної землі, приналежності до своєї нації і відповідальності за її долю.

Ціннісне ставлення до пізнання природи у молодших школярів впливає на розвиток різних сфер становлення особистості, має велике значення для розвитку природних здібностей дитини; формування початкових світоглядних ідей і поглядів.

Формування громадянської компетентності молодших школярів

Петрова Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Філатова

Нинішньою проблемою є громадянська компетентність у молодших школярів, оскільки в цей період важливо формувати в них почуття любові та поваги до свого народу та країни.

Протягом століть українська національна система освіти та виховання вивчала сутність та умови формування громадянської компетентності таких відомих особистостей А. Макаренка, В. Радуля, В. Сеніна, Т. Абраамян, Я. Завадської, К. Чорної, М. Боришевський О. Сухомлинська, О. Волжина, О. Газман, П. Блонський, Р. Хмелюк та ін.

Громадянська компетентність – це здатність людини активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки щодо розвитку демократичного суспільства. Громадянська компетентність є однією з ключових компетенцій формування громадянина людини, що означає здатність активно, відповідально та ефективно здійснювати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Основними громадянськими компетентностями є розуміння власної громадянської національної та культурної ідентичності; здатність берегти українські традиції та духовні цінності; розуміння значення національної пам'яті; знання європейських цінностей; знання та розуміння державного устрою тощо.

Вирішення цього питання у роботі В. Сухомлинського дозволило зробити висновок, що розвиток громадянської компетентності майбутніх учителів повинен базуватися на: турботі про майбутнє людини, сім'ї, держави; знання Батьківщини; прагнення зробити світ кращим, ніж він є; почуття відповідальності за свої думки, слова, вчинки та вчинки; емоційно насичена робота в колективі, що впливає на формування громадянської позиції кожного учасника; громадянські ідеї.

Сьогодні виховання громадянина в початковій школі відіграє важливу роль. Але вчителю важливо зрозуміти суть орієнтації на роботу в цій галузі, і він повинен чітко уявляти, в чому полягає суть громадянської компетентності. Створити умови для базового формування знань про права та обов'язки людини і громадянина, державу, основні норми поведінки та моральні цінності. На цьому етапі розвиваються навички спілкування дитини, які дозволяють їй вміти спілкуватися та вирішувати конфліктні ситуації за допомогою діалогу в класі та шкільному середовищі, в сім'ї.

Отже, громадянська компетентність є однією з ключових компетенцій формування громадянина людини. Це означає здатність активно, відповідально та ефективно здійснювати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Слід також зазначити, що громадянська компетентність особистості є важливим фактором розвитку українського суспільства, особливо сьогодні.

Особливості формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку

Петрюк Ірина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Одним із важливих питань, якому приділяється нині багато уваги у психолого-педагогічній науці є проблема соціальної компетентності учнів молодшої школи як передумови успішного самоствердження і сприятливих особистісних відносин з оточуючими. Тому що у сучасному світі від майбутніх спеціалістів очікуватимуть не тільки теоретичних знань, а й уміння застосовувати їх у життєвих ситуаціях. Для того, щоб виховати соціально компетентних учнів, педагоги мають навчити їх співжиттю з оточуючими на гуманістичних засадах, загальноприйнятим правилам поведінки, умінню поводитися у конфліктних та інших нестандартних ситуаціях і дотримуватися соціальних норм.

У своїх працях проблему формування соціальної компетентності особистості розглядали Ж.-Ж. Руссо, М. Монтессорі, С. Френе, Р. Оуен, Т. Кампанелла та інші. Такі вчені, М. Галагузова, О. Демченко, В. Іванов, І Кон, Н. Лавриненко, Т. Лактіонова, І. Ліпський, А. Мудрик, В. Полянський, Р. Пріма, Г. Філонов охарактеризували процес соціалізації як системи, розробляли основи її теорії, досліджували соціальнопедагогічну природу системи соціалізації. Саме проблеми соціальної компетентності присвячені дослідження М. Гончарової-Горянської, С. Демченко, М. Елькіна, Н. Завіниченко, С. Макаренко, А. Оникович.

Пристосування індивіда до соціального середовища проходить шляхом інтеграції, адаптації, індивідуалізації цінностей особистості до культури соціуму. Соціалізація, як процес, є основою для формування соціальної компетентності кожної особистості. Застосування різних видів діяльності у позакласній роботі й у самому навчально-виховному процесі сприяє ефективному формуванню соціальної компетентності школярів. Соціальна компетентність молодших школярів формується також у родині, серед друзів, під впливом засобів масової інформації та ін.

Використовуючи потенціал народної творчості у навчально-виховному процесі (прислів'я, приказки, ігри, казки), шляхом застосування діяльнісного методу навчання, можна розвинути у учнів здатність до співпраці, толерантні стосунки, прищепити повагу, доброту, посприяти зміцненню колективу класу.

Успішним буде використання різних методів та прийомів роботи для формування соціальної компетентності школярів, за умови цілеспрямованої, комплексної діяльності, спрямованого впливу, при взаємодії школи та сім'ї школяра; залучення учнів до суспільно-корисної діяльності.

Отже, сформованість соціально компетентних молодших школярів виражається у відкритості особистості до суспільства, бажанні пізнавати навколишній світ, готовність до застосування навичок соціальної толерантної поведінки.

Формування громадянської компетентності молодших школярів в умовах Нової української школи

Ревунова Софія

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор І. В. Гавриш

Впровадження «Концепції Нової української школи» передбачає формування в учнів початкових класів ключових компетентностей, зокрема – громадянської компетентності. Саме початкова школа є першим етапом у формуванні в учнів громадянської компетентності, адже саме тоді закладаються основні моральні цінності, норми поведінки та починається формування особистості, яка усвідомлює себе частиною суспільства і громадянином своєї Батьківщини, розвиваються комунікативні здібності молодших школярів, які дозволяють інтегруватися в співтовариство, сприяють формуванню вміння вирішувати конфліктні ситуації через діалог. З огляду на це проблема формування громадянської компетентності в умовах НУШ набуває дедалі більшої актуальності.

Проблему формування громадянської компетентності молодших школярів досліджувало багато науковців, зокрема: Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, М. Боришевський, І. Тараненко, С. Рябова, К. Чорна тощо.

Аналіз науково-педагогічної літератури дав нам змогу визначити громадянську компетентність як здатність учнів активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

Необхідно підкреслити, що розуміючи під громадянською компетентністю молодших школярів сукупність готовності та здібностей, які дозволяють активно, відповідально і ефективно реалізовувати весь комплекс громадянських прав і свобод в демократичному суспільстві, ми вважаємо, що основними засобами формування громадянської компетентності учнів у сучасній початковій школі є:

- засвоєння молодшими школярами способів і прийомів дослідницької діяльності, пошуку та аналізу інформації;
- вирішення конфліктів, спілкування, прийняття рішень;
- використання активних та інтерактивних методів навчання і виховання;
- включення у волонтерську діяльність.

Отже, наше дослідження доводить, що формування громадянської компетентності молодших школярів в умовах НУШ – важливий елемент навчання та виховання в школі, і успішно реалізовує його той учитель, який сам має якості, притаманні громадянину України. Сформована громадянська компетентність передбачає у молодших школярів: усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовищ; знання свої прав і обов'язків; бережливе відношення до природи, людей, самих себе.

Формування та розвиток патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку

Резінова Анна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Основним завданням сучасної початкової школи є формування любові до рідного краю в молодших школярів, як підґрунтя для формування патріота своєї країни у майбутньому. У процесі патріотичного виховання молодших школярів закладається до своєї Малої Батьківщини – місця, де людина почала свій життєвий шлях. В цьому віці учні початкових класів ознайомлюються з природою України, особливу увагу звертають на її розмаїття, багатство, красу, на її особливості.

Проблему формування у дітей патріотизму та національної самосвідомості вивчали в контексті загального процесу виховання молодого покоління українські науковці Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневський, В. Кузь, Р. Петронговський, Ю. Руде.

Термін «патріотизм» (від грец. *patriotes* – земляк, співвітчизник) – суспільний принцип діяльного ставлення до своєї нації, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її майбутнє, а також проявляється в готовності захищати свою Батьківщину від ворогів.

Патріотичне виховання – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, сім'ї, освітніх закладів та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського обов'язку, захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України.

Напрями патріотичного виховання в початковій школі: формування любові до культурного спадку свого народу; вивчення історії своєї країни та народу; виховання поваги та любові до своїх національних особливостей.

Початкова школа – є основою формування патріотизму у молодших школярів. Саме у цей час діти мають отримати елементарні знання про свою Батьківщину, її історію та сьогодення.

Учитель повинен використовувати адекватні прийоми роботи і методи, засоби та форми, що виховують у дітей любов до України, обов'язок перед нею та почуття відповідальності. У школярів молодшого віку потрібно формувати способи поведінки, що дозволяють виявляти любов до Батьківщини і почуття обов'язку перед нею в повсякденному житті. Відтак, серед форм і методів патріотичного виховання молодших школярів можна виділити проекти, свята, екскурсії, бесіди, усні журнали, комікси, флеш-моби, тощо.

Формування патріотичних почуттів в українському суспільстві залишається пріоритетним як для держави, так і для системи освіти в цілому. У зв'язку з цим патріотичне виховання є важливою складовою освітнього процесу.

Формування загальнолюдських цінностей в учнів початкової школи

Саккер Олександра

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Актуальною проблемою в наш час є формування загальнолюдських цінностей в учнів в початкової школи. У сучасному світі ми кожен день зустрічаємося з невмінням дітей спілкуватися, допомагати один одному, співчувати, піклуватися. Світ зштовхнувся з такою проблемою, як вилучення доброзичливості з життя наших дітей. Саме тому вміння вчителя початкових класів створювати у класі атмосфери доброзичливості, взаємної поваги, взаємодопомоги має важливе значення, як у цілому світі так і в шкільному мікросередовищі.

Розробкою питань формування загальнолюдських цінностей займалися такі вчені, як: Н. Гавриш, О. Доманюк, В. Павленко, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський тощо.

Молодший шкільний вік – це вік формування почуттів і моральної поведінки. Вважаємо доречним розглянути цю тему на прикладі доброзичливості. Доброзичливість – соціально позитивний, але досить пасивний стан дитини та природний фон для позитивної людини. Втім, доброзичливість може мати й активну і енергійну форму, тоді вона проявляється як турбота і любов.

У психологічному словнику зазначено, що «доброзичливість – позитивне емоційне ставлення людини до інших людей, груп або соціальних явищ, що виявляється у внутрішній прихильності, привітності, схильності до спілкування, прояві уваги, готовності до співпраці, надання допомоги»

Формування доброзичливості – це формування моральних якостей, готовність і здатність особистості свідомо слідувати добру. Доброзичливість проявляється в симпатії, співчутті, прихильності. З моральної точки зору, доброзичливість є однією з головних якостей формування загальнолюдських цінностей у дітей молодшого віку. Доброзичливість визначається правом кожної людини на повагу та мораль рівності людей. Стає очевидним, наскільки важливо закладати основи доброзичливості ще з дитинства.

Розвиток загальнолюдських якостей, таких як доброзичливість, повага, милосердя сприяє встановленню у класі атмосфери доброзичливості, вимогливості взаємодопомоги, взаємоповаги, емоційного сприйняття. Великий педагог-гуманіст В. Сухомлинський по праву вважав доброзичливість однією з основних якостей Справжньої Людини. Він на своєму власному досвіді вчив дітей відчувати радість від справ, що зроблені на благо людей.

Отже, загальнолюдські цінності є однією з головних якостей школярів. І ще з маленького віку треба привчати дітей до справжнього: до доброзичливості, до розуміння та турботи один про одного. Всі ми знаємо, що добро, повага, взаємодопомога – це приклад людяності. Саме тому важливо виховати її ще на початку шляху кожної індивідуальності.

Формування моральних якостей в учнів молодшого шкільного віку

Степаненко Анна

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні, одним із завдань сучасної початкової школи є прищеплення моральних уявлень та принципів учням молодшого шкільного віку, адже сучасні школярі дуже швидко розвиваються: як духовно так і фізично. Сім'я та найближче оточення найбільше впливають на формування моральних якостей молодших школярів. Вони активно вивчають оточення навколо себе і беруть з нього приклад. Саме в такий спосіб формується основа духовно-морального розвитку, тому вчителю молодших класів важливо вчасно надати дитині знання про моральні якості. З огляду на це проблема формування моральних якостей в учнів молодшого шкільного віку набуває дедалі більшої актуальності.

Педагогічний аспект формування моральних якостей у молодших школярів досліджувався багатьма науковцями: А. Богуш, М. Боришевським, О. Вишневським, Т. Єрофєєвою, П. Ігнатенком, В. Петровою, О. Сухомлинською тощо.

Погоджуємося з думкою дослідників, які визначають поняття «формування моральних якостей» суспільним явищем, яке є законом суспільного розвитку. Моральні уявлення дитини формуються під впливом дорослих. Навколишнє середовище не завжди позитивно впливає на моральний розвиток дитини і тому формування моральних якостей у молодших школярів – завдання як педагогів, так і батьків.

Науковець Т. Єрофєєва виділяє чотири групи правил, що сприяють формуванню моральних якостей у молодших школярів:

- вміння домовитися про спільну справу;
- надання допомоги в різних ситуаціях;
- чесність по відношенню до друзів;
- прояв співчуття та уваги.

Формування моральних якостей як вид виховної роботи з молодшими школярами несе в собі ряд прийомів, операцій та способів впливу на них. Принципом формування моральних якостей молодших школярів є те, що воно здійснюється протягом усього життя дитини, в процесі спілкування і комунікабельності. Результатом сформованості моральних якостей молодших школярів є поглиблення знань про моральні норми і правила поведінки.

Отже, наше дослідження доводить, що формування моральних якостей у молодших школярів – це цілеспрямований процес формування особистості дитини. Знання надані вчителем, щодо основних особливостей морального розвитку молодших школярів, допомагають правильно організувати процес виховання у початковій школі. Успішність цього процесу залежить від єдності моральної свідомості і поведінки молодших школярів.

Формування стійкої громадянської позиції в учнів початкової школи

Ткаченко Світлана

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Зараз виховання гідного громадянина України – одне з найголовніших завдань закладів загальної середньої освіти, адже вирішуючи проблему громадянського виховання молодших школярів, школа зосереджує свої зусилля на формуванні в учнів початкових класів ціннісного ставлення до явищ суспільного життя. Особливістю роботи вчителя початкових класів у контексті формування стійкої громадянської позиції є таке викладення навчального матеріалу, що відбивається у відношенні учнів до себе, своєї сім'ї, міста, країни тощо. У зв'язку з цим проблема формування стійкої громадянської позиції в учнів початкової школи набуває дедалі більшої актуальності.

Проблеми громадянського виховання молодших школярів завжди привертала увагу науковців. Теоретичні основи громадянського виховання закладені в роботах Ю. Бабанського, П. Каптерєва, В. Караковського, Н. Селіванової, В. Слободчикова, В. Сухомлинського, К. Ушинського тощо.

Опираючись на науково-педагогічну літературу можна виділити основні завдання, вирішення яких сприятиме формуванню стійкої громадянської позиції в учнів початкової школи:

- виховувати особистість, яка усвідомлює гідність людини;
- формувати вміння мирно вирішувати конфлікти;
- виховувати громадянські почуття молодших школярів;
- формувати шанобливе ставлення до життя та усвідомлення права кожного на життя;
- формувати громадянську позицію учнів: «Я – громадянин України»;
- розвивати пізнавальні інтереси (потребу у вивченні культурно-історичних традицій рідного села, міста, інших народів).

Слід зазначити, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для виховання позитивних рис особистості, зокрема для формування стійкої громадянської позиції. Схильність до наслідування і величезний авторитет, яким користується вчитель початкових класів, створює сприятливі передумови для успішного формування стійкої громадянської позиції в молодших школярів, адже саме в молодшому шкільному віці відбувається активний процес накопичення знань про позитивне і негативне в житті суспільства, взаємини між людьми тощо.

Отже, наше дослідження доводить, що наявність стійкої громадянської позиції у молодших школярів є необхідною умовою для досягнення громадянської зрілості в майбутньому. Ця ступінь передбачає усвідомлення учнями почуття обов'язку і відповідальності перед своєю країною і суспільством, розуміння свого місця в житті, почуття єдності з іншими людьми, вміння відповідати за власні вчинки, розвиток почуття власної гідності тощо.

Розвиток толерантності в учнів молодшого шкільного віку

Топичканова Катерина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Питання розвитку толерантності в учнів молодшого шкільного віку в умовах сьогодення, коли на розвиток особистості дитини, її духовності й душевності негативно впливають прояви недоброзичливості, недружелюбності, озлобленості й агресивності, настрої взаємної нетерпимості, культурного егоїзму, набувають особливого значення. На противагу зазначеним негативним проявам потрібно виховувати толерантність – здатність без агресії сприймати думки, поведінку, спосіб життя іншої людини, що відрізняються від власних.

Вивченням різних аспектів розвитку толерантності у школярів, зокрема в учнів початкової школи, займалися такі вчені як Г. Солдатова, Г. Дмитрієв, В. Лекторський, О. Шарова, М. Бубер, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Маралов, В. Сітаров та інші.

Дослідники визначають толерантність як ставлення до інших людей як цінності, що виражається у визнанні, розумінні та прийнятті представників інших культур, це терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки. Толерантність особистості є суттєвим фактором соціалізації дитини і значною мірою визначає успішність її подальшого життєвого шляху.

Вивчення досліджень українських вчених дає підстави стверджувати що провідним чинником, який впливає на розвиток толерантності молодших школярів, є їх включення в освітнє середовище як особливий соціальний простір, який характеризується соціальною й культурною структурованістю, де ключовими особами є педагог або вихователь.

Слід зазначити, що одним із джерел отримання молодшими школярами знань про соціальні норми, толерантність, формування у них позитивного ставлення до оточуючих є казка, оскільки саме вона найбільш відповідає сутності дитини, її внутрішнім потребам. Використання тематичних казок впливає на формування толерантності у молодших школярів, позначається на їх поведінці та вчинках. Аналізуючи вчинки казкових героїв, діти знайомляться з певними соціальними нормами, правилами взаємодії, толерантного ставлення до інших та особливостями їх дотримання.

Результатом діяльності вчителя початкових класів з формування толерантності учнів має стати розвиток толерантної особистості учня початкової школи, яка характеризується високою моральною культурою, толерантною свідомістю, культурою толерантної поведінки і спілкування, достатнім рівнем самореалізації у освітньому процесі початкової школи.

Хореографічне мистецтво як засіб естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку

Філаретова Олена

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Перед сучасним педагогічною освітою стоїть завдання – формувати гармонійно розвинену особистість з високим національним культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними естетичними смаками. Виховання естетичних смаків особистості в даний час актуально і вимагає ґрунтовного наукового дослідження.

Під естетикою розуміється наука, що вивчає прекрасне в дійсності, естетичне ставлення до дійсності, до природи і суспільству. На думку Е. Беляєва: «естетикою в широкому сенсі слова називається наука, що вивчає естетичну форму духовного освоєння дійсності, що здійснюється в повсякденному житті і в будь-якому роді діяльності, але переважно в мистецтві».

Про взаємозв'язок занять хореографії та естетичного розвитку показано в дослідженнях педагогів і діячів культури і мистецтв: Н. Базаровою, В. Мей, Б. Шаврова, Л. Богаткова, С. Букатіні, А. Ваганової, Е. Васильєвої, Ю. Григоровича, Ю. Маслянка, І. Моїсеєва, Т. Пуртова, М. Фокіна та ін.

Хореографічне мистецтво є одним із засобів всебічного розвитку молодших школярів. Поняття «хореографія» об'єднує в собі музику, ритміку, образотворче мистецтво, театр і пластику рухів, що зумовлює продуктивність естетичного виховання. Хореографія – це одне з найбагатших джерел естетичного впливу на дитину. Вона формує художнє «Я» дитини та розвиває естетичний смак.

Естетичний смак – це здатність людини сприймати і оцінювати будь-якої предмет відповідно до внутрішнім світом людини, бачити і усвідомлювати «прекрасне». Смак не тільки віддзеркалює сучасні норми естетичного, а й закладає основи цивілізованого ставлення людини до світу. Естетичне виховання є не тільки засобом всебічного розвитку особистості, а й знаряддям переосмислення суспільних відносин.

Дослідження естетичного смаку як важливого показника загальної культури особистості молодшого школяра досить актуально на сучасному етапі розвитку нашого суспільства. Саме вічні ознаки краси людської культури – інтелігентність, освіченість, толерантність, витонченість художньо-мистецького смаку, вишуканість манери і поведінки стають дефіцитом.

Таким чином, заняття хореографією мають велике значення для естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку. Діти починають відчувати естетику поведінки в побуті, ввічливість стає нормою поведінки. Вони стежать за своєю зовнішністю, за чистотою, акуратністю.

Мистецтво хореографії як засіб естетичного виховання має велике значення в естетичному розвитку молодших школярів, оскільки засоби танцювального мистецтва прищеплюють любов до прекрасного.

Особливості громадянського виховання учнів початкових класів

Шейко Вероніка

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент С. О. Лавренко

Одним з актуальних завдань сучасної школи є організація громадянського виховання підростаючого покоління, формування особистості громадянина правового демократичного суспільства. Початкова школа виконує роль фундаменту, на якому будується громадянське виховання школярів, формування любові до рідного краю та України. Зміст громадянського виховання учнів, форми та методи його організації досліджували Д. Дорошенко, О. Ковальчук, В. Кузь, Ю. Руденко та ін.

Під громадянським вихованням розуміють цілеспрямований, системно організований процес формування громадянських якостей особистості, які допомагають їй усвідомити себе у світі людей, побачити моральні аспекти цивільних відносин, поступати адекватно до своїх знань і почуттів, набути досвіду суспільно-корисної діяльності. Громадянином є людина, яка має стійкий правовий зв'язок з конкретною державою, що проявляється у взаємних правах та обов'язках. Першочерговою умовою громадянського виховання є розвиток громадянської активності індивіда. Громадянська активність – це активність осіб, направлена на розв'язання громадських проблем, під час якої для досягнення мети актив співпрацює з іншими особами.

Громадянське виховання є одним з найважливіших напрямів виховання учнів. Молодший шкільний вік є особливо важливим для становлення громадянина. Від того, наскільки добре учні засвоять сутність понять «громадянин», «громадянський обов'язок», «права», «обов'язки», залежить, ким вони стануть у майбутньому, якими вони будуть, чи зможуть гідно нести високе звання громадянина своєї Батьківщини. У молодшому шкільному віці дитина залучається до суспільнозначущої діяльності. Долучаючись до навчальної праці, вона вперше серйозно знайомиться із соціальними і духовними вимогами, що висувуються суспільством до неї як до громадянина. Ставлення школяра до них стає фундаментом його майбутнього ставлення до конституційного порядку держави. Саме в цей період формуються перші навички соціально-правового спілкування учнів, на основі наявного досвіду соціальної взаємодії формуються уявлення про правові відносини суб'єктів моралі та права. Громадянське виховання молодшого школяра ґрунтується на любові до малої Батьківщини, до рідного дому, сім'ї, школи, до рідної природи, культурних надбань свого народу, своєї нації та толерантного ставлення до представників інших національностей.

Отже, громадянське виховання є цілеспрямованою та систематично організованою діяльністю, що спрямована на формування творчої, компетентної особистості громадянина України, який є носієм національних цінностей, загальнолюдських, народних надбань та який може самовизначитися в майбутньому.

Формування поваги до рідної мови і культури у молодших школярів

Шершень Аліна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Сьогодні головним завдання педагогіки є розвиток духовного потенціалу підростаючого покоління, формування його інтелектуальної, морально-естетичної культури через глибокий інтерес до великого минулого свого народу, до національної, вітчизняної та світової культур. Тому актуальною темою в початковій школі є формування поваги до рідної мови і культури у молодших школярів.

У сьогоднішній стадії формування педагогічної науки окремі аспекти навчання учнів загальноосвітніх середніх навчальних закладів від державних цивілізованих традицій нашого народу розглядалися у працях А. Бойко, Р. Дзвінки, О. Дубасенко, П. Ігнатенко, В. Кузя, Ю. Руденко, М. Стельмахович, В. Струманський, В. Попружний, Г. Шевченко.

В наш час зміст початкової освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини. У свідомості дитини закладаються фундаментальні світоглядні поняття, моральні цінності, переконання, формується національна свідомість дитини й перед нею розкриваються перспективи пізнання світу.

Сьогодні виховання любові та поваги до рідної мови та культури є головним аспектом формування національної самосвідомості молодшого школяра.

Рідна мова – це мова якою спілкувалися і спілкуються наші пращури. Це мова, що людина засвоює з молодшого віку в відсутності викладання. Культура – це сукупність речових також внутрішніх цінностей, сформовані людством протягом якихось подій.

Метою національно-патріотичного виховання – є засвоєння молодим поколінням загальна діяльність, приймання українських традицій, закладання у дітей поваги до мови і культури, незалежно від особливості нації, ознак громадянина держави, гідності, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Виховання школярів здійснюють у процесі навчання і виховної роботи у школі та за її межами. Воно є цілісним процесом, у якому органічно поєднані змістова (сукупність виховних цілей) і процесуальна (самокерований процес педагогічної взаємодії вчителя й учня, що передбачає організацію і функціонування системи виховної діяльності та самовиховання учнів) сторони. Патріотичне виховання реалізується як планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму. Воно включає дбайливе ставлення до рідної мови та культури.

Отже, формування поваги до рідної мови та культури діти здобувають у школі на уроках та у процесі виховної роботи. Процес патріотичного виховання дітей повинен мати попереджений характер, співпадати віковим і чутливим періодам розвитку дитини та індивідуальним характеристикам.

Шляхи і засоби естетичного виховання молодших школярів

Шпеко Валентина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

У наш час естетичне виховання молодших школярів є актуальним, оскільки молодший шкільний вік – це період, коли формуються естетичні цінності особистості. Естетичне виховання допомагає побачити красу навколишнього світу, сприяє збагаченню життєвого досвіду, викликає різноманітні емоціональні переживання, на основі яких розвивається естетичний смак. Розуміючи красу у навколишньому світі, учні початкових класів здатні до позитивного освоєння дійсності, цінують, відчують і відтворюють прекрасне. Питання естетичного виховання молодших школярів досліджували такі вчені, як Є. Абдулов, А. Верещагін, В. Сухомлинський, К. Тарасова, В. Шпак та інші.

Естетичне виховання – це процес формування та усвідомлення правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності, а також спроможність до творчого самовиявлення та розвитку. Метою естетичного виховання молодших школярів є вміння розпізнавати прекрасне, здатність учня до активної різнобічної творчої діяльності, здатність до позитивного освоєння дійсності, усвідомлення правильного розуміння прекрасного, спроможність до творчого самовиявлення.

Найбільш дієвими засобами естетичного виховання є природа, музика, література. Залучаючи учнів до музичного і літературного мистецтва, вчитель початкових класів викликає почуття, емоції, які у подальшому мають вагомий вплив на уподобання учня. Особливим засобом естетичного виховання учнів початкових класів є природа. Видатний педагог В.Сухомлинський зазначав, що «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його». Педагог у Павлиській школі запрошував своїх учнів милуватись природою, слухати звуки природи. Милування і споглядання за природою, спонукало учнів до творчої діяльності – писали оповідання, вірші, казки.

Естетичне виховання учнів початкових класів пронизує весь освітній процес і посідає важливе місце як у класних, так і позакласних заходах. За цей напрям виховання відповідають такі навчальні предмети, як «Мистецтво», де учні залучаються до музичного і художнього мистецтва, українське читання, яке спонукає до прояву здібностей створенні віршів, казок. На уроках українського читання для більш кращого засвоєння навчальної інформації, прояву творчих здібностей доцільно використовувати елементи драматизації; читання казок супроводжувати малюванням ілюстрацій тощо. Важливе значення мають виховні заходи, спрямовані на розвиток і формування естетичної культури молодших школярів, а саме «Архітектура нашого міста», «Подорож до чарівної казки» тощо. Такі форми позакласної роботи, як гуртки, студії, творчі колективи дають можливість розширити сприйняття і розуміння прекрасного і чарівного в мистецтві.

Формування соціальних компетентностей молодших школярів

Щукіна Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Основним завданням сучасної початкової школи є формування соціальних компетентностей молодших школярів, як підґрунтя для формування соціалізації людини у майбутньому, яка може раціонально і гармонійно взаємодіяти з іншими людьми. Це змушує необхідність формування культури соціалізації вже в початкових класах, бо саме в цей період у дітей формується розумовий розвиток і духовне зростання.

Дослідження соціальної компетентності в молодшому шкільному віці здійснювали І. Д. Бех, Н. М. Бібік, М. Гончарова-Горянська, С. І. Данилейко, О. Л. Кононко, І. О. Ніколаєску, О. Проценко, Т. Поніманська, М. В. Савченко, М. Д. Степаненко та інші.

Соціальна компетентність молодшого школяра є інтегральною якістю особистості, яка передбачає оволодіння певною системою знань, формування умінь і навичок взаємодії в соціумі та здатності оцінювати свої дії та вчинки.

Мета формування соціальних компетентностей: формування позитивного відчуття від відбування поряд іншими людьми, збагачення досвіду з різними за характером та світоглядом людьми.

Завданням формування соціальної компетентності є навчити дитину вільно відчувати себе серед інших людей, слухати й говорити, саме це необхідно для демократичної культури. Учні початкових класів можуть вільно висловити свою думку, чути відмінність думок інших, порівняно зі своїми та проаналізувати їх, не зважаючи на усілякі подразники.

Як зазначає Федоруц М., формування та розвиток соціальної компетентності школярів є одним із головних завдань сучасної школи. Значну роль у цьому процесі відіграють:

- батьки (надають інформацію про особливості дитини, внутрішні ресурси, уподобання);
- педагоги (приділяють більше уваги дитині, помічають зміни);
- психологи (ураховують статус дитини при роботі з нею);
- однокласники (підтримка, залучення до об'єднань, гуртків);
- залучення у шкільне життя (екскурсії, секції, заходи, гуртки). Саме взаємодія школи і родин створює сприятливі умови для навчання та виховання школярів.

Отже, період навчання дитини у загальноосвітньому навчальному закладі є важливим з точки зору формування усіх життєво-важливих ключових компетентностей, серед яких соціальна посідає чільне місце. Важливість цієї компетентності полягає у її здатності виховати зі школяра справжнього громадянина і адаптувати його у суспільному середовищі.

Розвиток творчих здібностей обдарованих дітей молодшого шкільного віку Ястремська Анастасія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Наразі актуальним стало питання виховання креативних, ініціативних, талановитих людей, які зможуть відновити українську матеріальну та духовну культуру. Ми потребуємо нове молоде покоління, яке буде відновлювати традиції та звичаї нашої країни, пропонувати нові винаходи та розробки. Саме в молодшому шкільному віці потрібно виховувати в дитині творче мислення. Тому наразі актуальною проблема стала саме виховання обдарованих дітей.

Як відомо, творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності. Науковці, які вивчали творче виховання дітей (Д. Богоявленська, А. Реан, Я. Пономарьов, О. Симановський та інші), творче мислення дитини (П. Блонський, Л. Виготський та інші) вважають, що успішний розвиток творчих здібностей можливе лише при створенні певних умов, що сприяють їх формуванню. На думку вчених такими умовами є: раннє фізичний та інтелектуальний розвиток дітей; створення обстановки, що випереджає розвиток дитини; самостійне рішення дитиною завдань, що вимагають максимального напруження сил; надання дитині свободи у виборі діяльності; розумна, доброзичлива допомога (а не підказка) дорослих; комфортна психологічна обстановка, заохочення дорослими прагнення дитини до творчості.

Психологія відіграє важливу роль у розвитку творчої особистості, адже творчість – це не тільки матеріальний вияв ідей, але й її духовна реалізація, мета якої створити оригінальні і неповторні витвори, в які людина вкладає частку себе, свої почуття та емоції. Вчені-психологи виокремили компоненти творчості людини: гнучкість мислення, оригінальність при вирішенні проблем, задач, ситуацій, вміння знаходити найбільш оптимальні виходи з ситуацій та проблем.

Завдяки творчості дитина може проявити себе як особистість і зрозуміти що кожна людина унікальна по своєму. Через творчість можна побачити психологічний стан дитини, її настрої.

Отже, виховання творчості у молодших школярів важлива складова розвитку особистості і потрібно докласти багато зусиль не тільки зі сторони вчителя але й батьків для виховання наступного покоління творчих ініціативних людей, здатних відновити українську матеріальну та духовну культуру.

Компетентнісний підхід у Новій українській школі

Алексеева Наталія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор Н. М. Якушко

Сучасна освіта зазнає суттєвих змін, що пов'язано з розширенням інформаційного простору, появою нових освітніх технологій, інноваційних методів і форм навчання школярів як активних учасників освітнього процесу. Змінюється і характер педагогічної діяльності вчителя, в центрі якої – компетентнісний підхід вчителя до освітнього процесу. Концепція Нової української школи спрямована на впровадження в освітній процес діяльнісних освітніх технологій, кардинальну зміну змістовного наповнення уроків тощо.

Вчитель в умовах реалізації компетентнісного підходу має стати сценаристом і режисером уроку, партнером в реалізації сюжетного задуму уроку. Зміна позиції педагога призведе до зміни позиції школяра. При такому підході можна очікувати прояв активності, самостійності, самоорганізації, зацікавленості у школяра на уроці.

Теоретичні і практичні питання розбудови Нової української школи і зокрема компетентнісного підходу, як основи роботи сучасної початкової школи, досліджували Н. Бібік, І. Єрмаков, Т. Байбари, О. Савченко, О. Овчарук, С. Бондар, О. Локшина, О. Онопрієнко, О. Пометун та ін.

Компетентнісний підхід – це підхід, концептуальною метою якого є становлення учнів як суб'єктів життєдіяльності завдяки сформованості системи ключових, загально-предметних та предметних компетентностей. Особливість педагогічних цілей з розвитку компетенцій полягає в тому, що вони формуються не в вигляді дій викладача, а з точки зору результатів діяльності учня, тобто його просування та розвитку в процесі засвоєння певного соціального досвіду. У Новій українській школі кожний урок має потенціал для розвинення всіх компетентностей у школярів. Треба лише спробувати знайти нові способи навчання дітей, вийти із традиційних меж сприйняття предмету. Через інтерактивність можна забезпечити набуття учнями більшість ключових компетентностей. Потрібно спрямувати зусилля учнів не лише на засвоєння нових знань, а й на здобуття навичок для того, щоб у подальшому вони могли вирішувати різні життєві ситуації.

У компетентнісному підході на одне з перших місць виходять формування особистісних якості учнів, що дозволяють людині бути успішним в суспільстві. І як результат: розвиток адекватної самооцінки, розуміння інших людей і їх потреб; розвиток умінь співпраці, а не конкуренції; умінь слухання і комунікації; прагнення до новаторства і творчості, формування освіченою людини, здатної продукувати новаторські ідеї і технології і таким чином сприяти інноваційному розвитку суспільства.

Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів

Антонова Валерія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

Розвиток критичного мислення є дуже актуальним на сучасному етапі розвитку початкової освіти. Проблему розвитку критичного мислення висвітлено у працях видатних науковців: Н. Архипкіної, Дж. Дьюї, М. Ліпман, О. Пометун, Ю. Бабанського, І. Барташнікової, О. Барташнікова та інших.

Видатному педагог Дж. Дьюї наголошував на тому, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не у тому, щоб просто надавати інформацію учням, а у тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення.

Мислення – це процес перетворення фактів, інформації, емоцій, які спрямовані на цілісне й упорядковане знання. Найбільш сприятливим періодом активного розвитку критичного мислення є молодший шкільний вік.

Критичне мислення – мислення вищого порядку, що спирається на інформацію, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності.

Одним із дієвих засобів розвитку критичного мислення молодших школярів є проведення інтегрованих уроків. Такі уроки спрямовані на вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати, порівнювати, узагальнювати і обґрунтовувати висновки.

Для учителя початкових класів, який починає формувати критичне мислення учнів, доцільно застосувати на уроках чотири основні прості операції критичного мислення: порівняння (виявлення і пояснення подібного і відмінного, протилежного), аналіз (визначення частин цілого і структури), класифікація (віднесення до певної групи подій, явищ, які позначаються поняттям), власне ставлення: підтримка чи відмова.

Найбільш ефективними для розвитку критичного мислення є проблемне навчання. Завдання, які пробуджують «дослідницький рефлекс», у процесі застосування яких найчастіше ставляться запитання «Чому...?», «Як...?», «А як би...?», «А якщо...?», а також інтерактивні методи, метод проектів тощо.

Вправи «Асоціативний куш», «Гронування» спонукає до вільного й відкритого мислення. Створюючи асоціативний ряд молодші школярі встановлюють зв'язки між окремими поняттями, краще запам'ятовують навчальну інформацію. Вправа «Сенкан» сприяє переосмисленню отриманої інформації на уроці, вираженню своєї позиції щодо вивченої теми.

Таким чином, одним із інструментів формування в учнів навичок критичного мислення є постановка запитань. Відповідаючи на запитання, учні аналізують і інтерпретують інформацію, висувають ідеї, будують гіпотези, відстоюють власну точку зору. Для забезпечення цього процесу важливим є створення сприятливої атмосфери довіри і підтримки, де кожен учень має вільно розмірковувати і висловлюватись, бо кожна думка – цінна.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до проведення ранкових зустрічей

Євченко Тетяна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Філатова

Проведення ранкових зустрічей є одним із перших методів, які орієнтовані на учня, їх застосовують учителі в своїх класах. Саме тому майбутні вчителі початкових класів повинні бути підготовленими до планування і проведення ранкових зустрічей з молодшими школярами з врахуванням їх можливостей.

Проблемами підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей займаються такі вчені: О. Савченко, О. Комар, С. Стрілець, Л. Хоружа, І. Шапошнікова, В. Бондарь, Г. Тарасенко, О. Хижна, С. Мартиненко, Л. Петухова, Л. Хомич та ін.

Ранкова зустріч – це зустріч на початку дня всього класу з учителем. У ранкових зустрічах є певна структура: привітання, обмін інформацією, групові заняття, щоденні новини. Вчителі стверджують про особливу роль ранкових зустрічей в житті їх учнів і присвячують 20–25 хвилин на початку дня, для створення позитивної атмосфери та гарного настрою дітей під час перебування у школі.

Під час підготовки до проведення ранкових зустрічей майбутні вчителі початкових класів повинні оволодіти знаннями, уміннями і навичками. Таким чином у них повинна сформуватися готовність до планування та проведення ранкових зустрічей.

Для підвищення готовності майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей розроблена система її формування на основі компетентнісного та діяльнісного підходів.

У структурі підготовки до проведення ранкових зустрічей можна виділити мотиваційний та діяльнісний компоненти. Показниками мотиваційного компонента є усвідомлення студентами значення ранкових зустрічей для розвитку особистісних якостей молодших школярів, створення спільноти у класі. Показниками діяльнісного компонента є здатність студента планувати, розробляти і проводити ранкові зустрічі. Також здатність визначати індивідуальні особливості учнів під час їх планування і проведення.

Ми розуміємо готовність майбутнього вчителя про проведення ранкових зустрічей у початковій школі як стійке цілісне особисте утворення, яке дозволяє планувати та проводити ранкові зустрічі. Під час планування й проведення ранкових зустрічей учителю необхідно враховувати індивідуальні особливості молодших школярів, їх потреби та інтереси.

Отже, розроблена система підготовки майбутніх вчителів до проведення ранкових зустрічей є ефективною. Показником ефективності є значне підвищення її рівня за всіма показниками компетентнісного та діяльнісного підходів, мотиваційного та діяльнісного компонентів у студентів.

Використання казкотерапії в освітньому процесі початкової школи

Мірошніченко Марина

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Зараз одним із продуктивних методів навчання учнів молодшого шкільного віку є залучення вчителів до використання прийомів казкотерапії в освітньому процесі початкової школи. Використання казки в освітньому процесі органічно вписується у виховну систему школи, адже казка відноситься до такого типу навчальних матеріалів, застосування яких дає можливість одночасно вирішувати виховні й розвивальні завдання освіти. З огляду на це проблема використання казкотерапії в освітньому процесі початкової школи набуває дедалі більшої актуальності. На теоретико-методологічному рівні казку досліджували зарубіжні та вітчизняні психологи і педагоги (В. Анікін, Дж. Больте, М. Мельці, А. Нікіфоров, В. Пропп, Х. Хонті), які розкрили сутність, класифікацію, структуру та форми казок. Загальнокультурне значення казки висвітлено в працях таких науковців, як: Н. Андреев, Й. Хейзінг, Дж. Фрезер тощо.

Аналіз психолого-педагогічної дав змогу визначити казкотерапію як інноваційний метод в роботі з дітьми молодшого шкільного віку, що дозволяє м'яко і ненав'язливо впливати на дитину за допомогою казки та вирішувати різноманітні завдання навчання і виховання.

Слід зазначити, що метод казкотерапії побудований на знайомстві дитини зі своїми сильними і слабкими сторонами, розумінні власної поведінки, пошуку виходів з різних ситуацій та обміні життєвим досвідом. Цей метод розвиває вміння слухати себе та інших, вчить приймати і створювати нове.

Необхідно підкреслити, що використання казкотерапії в освітньому процесі початкової школи розвиває у молодших школярів:

- активність (від потреби в емоційній розрядці до самовираження у мовній дії);
- самостійність (від орієнтації в засобах виразності, проблемних ситуаціях казки, до пошуку адекватних способів самовираження в мовленні та рухах);
- творчість (від наслідування дій дорослих у виразному читанні до спільного складання словесних описів);
- емоційність (від сприйняття образів казки до адекватного втілення власного досвіду в дії, ритмі і слові);
- довірливість (від переживання емоційних станів казкових героїв, розуміння образних виразів до оцінки власних усних повідомлень і емоційних вчинків);
- зв'язне мовлення (від продовження фраз дорослого до міркувань про музичні композиції та казкові образи).

Отже, за допомогою казкотерапії можна досягти різних цілей, в тому числі навчити чомусь новому, скорегувати характер, поведінку і внутрішній стан молодших школярів.

Застосування арттерапії у роботі з дітьми з особливими потребами у Новій українській школі

Петухова Анастасія

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор І. В. Гавриш

Арттерапія – найбільш ефективний метод у роботі з дітьми з особливими потребами. Вплив творчості на духовне та психологічне самопочуття є актуальним питанням у дослідженнях цього напрямку. Творчість – це насамперед індивідуалізація та самовираження, що впливає на свідомість і відображає психологію учня.

Дослідженнями цього напрямку займалися багато зарубіжних вчених: Р. Гудман, Т. Деллі, А. Копитіна, Е. Крамер, Н. Роджерс, Д. Уеллер та ін. Дослідженням арт-терапії в Україні займалися: А. Бреусенко-Кузнєцова, О. Вознесенський, Н. Волкова, Н. Єщенко, А. Капська, О. Любарець, Н. Полякова, Н. Простакова, О. Пинчук, та ін.

Арттерапія – це терапія заснована на мистецтві та творчості з метою вираження психо-емоційного стану, що має широкі можливості і сприяє швидкій соціалізації дитини з особливими потребами. Діти з особливими потребами – це діти, які мають спеціальні освітні, комунікативні, психологічні, побутові, соціальні потреби, що пов'язані зі стійкими розладами здоров'я.

Арттерапевтичні методи допомагають вирішувати виховні, корекційні, психотерапевтичні, діагностичні, та розвиваючі педагогічні завдання. Арт-терапевтична робота спрямована побороти апатію, замкнутість в собі, вивільнити внутрішні емоції та сформуванати активну життєву позицію дитини.

У процесі роботи з дітьми з особливими потребами, зокрема для їх соціалізації, актуально використовувати індивідуальну і групову форми арт-терапії. Найбільш актуальним є використання групової арттерапії, адже групова робота дозволяє розвивати цінні соціальні та комунікативні навички. У процесі арт-терапевтичної роботи дитина отримує можливість вивільнити свої емоції шляхом переживання больових ситуацій та починати звільнятися від стереотипної поведінки та всіх проблем на шляху до соціалізації.

Більшість педагогів надає перевагу таким видам арт-терапії: терапія засобами зображувальної діяльності (малюнок, ліпка), музична терапія, імаготерапія, кінезітерапія (психогімнастика та корекційна ритміка), танцювальна терапія, казкотерапія, пісочна терапія, дельфінотерапія.

Під впливом арттерапії діти, що мають особливі освітні, комунікативні, медичні, соціальні та психологічні потреби самореалізуються, а головне інтегруються в суспільство. Терапія завдяки представленим видам арттерапії необхідна дітям з особливими освітніми потребами, адже за допомогою творчості вони відкривають іншим свій внутрішній світ, розповідають про свої бажання та внутрішні переживання, діляться своїми мріями.

Ранкові зустрічі як засіб формування учнівського колективу в початковій школі

Рясна Лілія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки важливим є формування учнівського колективу на засадах співпраці і партнерства. Сучасні економічні та соціо-культурні зміни в суспільстві не завжди позитивно впливають на становлення підростаючого покоління з точки зору засвоєння ним духовно-моральних цінностей. Дуже часто відсутність позитивної атмосфери в єдиній спільноті заважає успішно працювати і разом з однокласниками реалізовувати певну діяльність. Тому актуальною стає проблема формування учнівського колективу у початковій школі. В сучасному українському педагогічному просторі зазначеній проблемі присвячено праці таких дослідників, як: Н. Бабіченко, Н. Бібік, В. Бучківська, А. Макаренко, Л. Новикова, Г. Селевко, Н. Фоломеєва, С. Хівренко Г. Хортів, С. Якименко тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість визначити учнівський колектив як сукупність учнів, об'єднаних загальною соціально значущою навчальною діяльністю, організацією цієї діяльності, яка відрізняється згуртованістю, загальною відповідальністю, взаємною залежністю при безумовній рівності всіх членів в правах і обов'язках.

Ефективними засобами формування учнівського колективу у початковій школі є технології «Коло», «Педагогіка переживання/проживання», технології колективного творчого виховання, а саме колективна творча справа, інтерактивні технології. Зауважимо, що використання цих технологій має ряд переваг у роботі з молодшими школярами щодо розвитку колективу. Використання зазначених технологій сприяє: формуванню громадянської позиції школярів; вихованню турботливості один про одного, відповідальності за спільну роботу та індивідуальне завдання; налагодженню доброзичливих, щирих, демократичних взаємовідносин; згуртуванню колективу. Але найефективнішим засобом, на нашу думку, є ранкова зустріч – зустріч на початку дня всього класу з учителем, яка відбувається в класній кімнаті на килимі (або на стільчиках) у колі, де кожен займає зручне для себе положення, що сприяє більш вільному, відкритому спілкуванню, згуртуванню дітей. Такі зустрічі сприяють об'єднанню академічного та соціального аспектів навчання, допомагають учителям та учням бути більш відповідальними один перед одним та доброзичливими впродовж усього дня.

Отже, враховуючи наслідки різного характеру змін у нашій країні, можна сказати, що проблема формування учнівського колективу є актуальною не тільки у класі чи школі, а і в суспільстві в цілому. Саме тому використання вчителем початкових класів засобів і технологій формування та згуртування колективу є очевидним, а саме використання ранкових зустрічей дає найбільший результат у вирішенні цієї проблеми.

Музикотерапія як засіб формування мотивації до навчання молодших школярів

Талалайкіна Юлія

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

На сучасному етапі розвитку початкової освіти в Україні відбуваються прогресивні зміни, які спрямовані на формування мотивації до навчання молодших школярів. Сьогодні спонукає вчителів початкових класів застосовувати нові форми та методи роботи з молодшими школярами, а одним із ефективних засобів для формування мотивації до навчання є музикотерапія. У зв'язку з цим проблема використання музикотерапії як засобу формування мотивації до навчання молодших школярів набуває дедалі більшої актуальності.

Використання музикотерапії на уроках у початковій школі досліджували такі вчені, як О. Жавініна, Л. Зац, С. Хміль, І. Шабутіна, С. Шабутін, Г. Шанських, Т. Яковенко тощо.

Поняття «музикотерапія» має греко-латинське походження й у дослівному перекладі означає «зцілення музикою».

Слід зазначити, що розрізняють три основні форми музикотерапії: рецептивної, активну, інтегративну:

- рецептивна музикотерапія передбачає прослуховування музики;
- активні методи музичної терапії засновані на активній роботі з музичним матеріалом (інструментальна гра, спів);
- інтегративна музикотерапія передбачає малювання під музику, музично-рухливі ігри, пантоміму, створення віршів, малюнків та оповідань після прослуховування музики тощо.

Необхідно підкреслити, що на уроках у початковій школі доцільно запроваджувати саме елементи інтеграційної музикотерапії. Це веселі привітання на початку уроку, розповідь чи бесіда під музику, малювання і творчість у супроводі музики тощо. На уроках літературного читання при прослуховуванні народної музики, учні яскравіше сприймають літературні твори. На уроках математики доцільно використовувати музичні математичні лічилки, адже учні рахуючи під музику, відчувають себе впевненіше. Також на всіх уроках можна використовувати музичні фізкультхвилинки.

Отже, застосування музикотерапії як засобу формування мотивації до навчання молодших школярів, представляє позитивні результати: учні стають спокійнішими і більш доброзичливими, підвищується навчально-пізнавальна активність учнів, посилюється зацікавленість учнів власною роботою, краще засвоюється навчальна інформація; створюється позитивний емоційний клімат в учнівському колективі і благополуччя кожної дитини; відбувається зменшення конфліктних ситуацій між учнями і вчителями, сформуються моральні і естетичні цінності; спостерігається стабільність фізичної і розумової працездатності учнів тощо.

**Особливості співпраці з батьками дитини
з особливими освітніми потребами**

Лесконог Марина

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н. К. Рудічева

В сучасних умовах детермінуючого впливу інклюзивних процесів у освітніх закладах України підсилюється потреба в мобілізації професійних, життєво-творчих, вольових ресурсів педагогів і родини, покликаних реалізувати права дітей із особливими потребами на якісну освіту. Проблеми співпраці з батьками та формування ефективних способів взаємодії школи з родинами дітей з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються у закладах спеціальної освіти, а також у межах інтегрованого та інклюзивного освітнього простору, висвітлювалися у працях вчених, таких як В. Бондаря, Л. Вавіної, Т. Дегтяренко, Дж. Депплер, В. Єрмакова, В. Засенка, А. Колупаєвої, Т. Лормана, І. Луценко, С. Миронової, В. Феоктистової, С. Хорош, Л. Шипіциної та ін.

Згідно з законом України «Про освіту» особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту, є особою з особливими освітніми потребами. У державних документа визначено категорії дітей, які мають особливі освітні потреби та потребують інклюзивного навчання. Діти з порушенням психологічного розвитку, порушенням поведінки не підлягає інклюзивному навчанню.

Співпраця вчителя початкових класів із батьками дітей з особливими освітніми потребами є запорукою досягнення загальних цілей, при якій відбувається обмін знаннями, навчання і досягнення згоди.

Найбільш ефективними формами організації спільної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є такі: бесіди і консультації, в яких доцільно запропонувати ігрові вправи і завдання, спрямовані на закріплення навчальної інформації; ігрові вправи, які сприяють розвитку і корекції психічних функцій та підвищенню пізнавального інтересу; батьківські «круглі столи», які об'єднують фахівців і батьків, допомагають знайти оптимальні підходи у взаємодії з дітьми, розкрити емоційний світ батьків, надати їм підтримку і розуміння, допомогти змінити погляд на проблему; метод кейсів, що спрямовує батьків до розгляду ситуацій й викликає бажання подолати життєві перешкоди або ж адаптуватися і шукати нові мотиви і стимули для повноцінного життя; включення батьків у освітній процес; інформаційні стенди і тематичні виставки; відкриті заняття фахівців.

Отже, тільки тоді, коли сім'я взаємодіє з учителем початкових класів як рівноправний партнер можна досягти гармонізації відносин учня з суспільством, його адаптацію та інтеграцію в суспільство, формування готовності до самостійного життя.

Формування патріотизму у молодших школярів шляхом взаємодії школи та сім'ї

Марченко Валерія

Науковий керівник – доктор філософії, викладач І. А. Небитова

Патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку є одним із актуальних завдань сучасної педагогіки. Зараз виховання патріотизму підростаючого покоління набуває державного значення. У «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» наголошується про виховання патріотів України, які є громадянами правової демократичної, соціальної держави, що поважають права і обов'язки особистості та володіють високою моральністю. З огляду на це проблема формування патріотизму у молодших школярів шляхом взаємодії школи та сім'ї набуває дедалі більшої актуальності.

Проблема формування патріотизму у молодших школярів завжди привертала увагу науковців. Їй присвячені дослідження таких вчених як: В. Борисов, М. Боришевський, Я. Журецький, Б. Кобзар, В. Кузь, Л. Медвідь, Р. Осипець, Н. Побірченко, В. Стрельчук, Д. Тхоржевський, К. Чорна, П. Щербань. Д. Тхоржевський тощо.

Слід зазначити, що патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання та передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини тощо. Метою патріотичного виховання молодших школярів є формування у них почуття патріотизму.

Слід зауважити, що завдання патріотичного виховання молодших школярів шляхом взаємодії школи та сім'ї включають в себе: формування в учнів початкових класів знань патріотичного спрямування; формування позитивного ставлення до патріотичної дійсності; формування патріотичних якостей, розширення досвіду патріотичної діяльності; забезпечення комплексного підходу до гармонійного розвитку молодших школярів; підвищення ефективності патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку шляхом розвитку в них пізнавального інтересу до рідного краю.

Необхідно підкреслити, що у процесі формування патріотизму молодших школярів шляхом взаємодії школи та сім'ї доцільно виділити наступні форми, методи і засоби: бесіди, екскурсії, спільні свята з батьками, спільні перегляди фільмів патріотичного спрямування з подальшим їх обговоренням тощо.

Отже, формування патріотизму у молодших школярів шляхом взаємодії школи та сім'ї – це процес взаємодії педагогічного колективу з учнями початкової школи та їх батьками, що спрямований на розвиток патріотичних почуттів, переконань і стійких норм патріотичної поведінки у молодших школярів.

Взаємодія Нової української школи та сім'ї на засадах педагогіки партнерства

Медведева Аліна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, викладач К. В. Зозуля

Сьогодні в освіті поступово впроваджуються рішучі зміни, направлені на оновлення змісту освіти та на нову організацію навчальної діяльності. Нові методи навчання дитини через ігри, спілкування діалогом, активізація ініціативності дитини, розвиток творчих здібностей та «Педагогіка партнерства» є рішучим початком до змін у початковій школі.

Термін «партнерство» визначають як: 1) Взаємовідносини, які відбуваються між суб'єктами діяльності, яка є провідною; 2) Взаємодії через добровільність; 3) Узгодження правил які сформовані на спільній діяльності учасників, що є основою рівноправності та додержання прав кожної зі сторін.

Педагогіка партнерства – це чітка система взаємних відносин освітнього процесу (вчителів, учнів, батьків).

Для приймання самореалізації учнів, головне завдання яке постає перед вчителем це зрозуміти що кожна дитина неповторна та унікальна. А отже, важливою метою є – вміти слухати та розуміти особистість дитини, враховувати її почуття та виявляти до неї повагу.

Щодо реалізації ідеї педагогіки партнерства наголошував Василь Сухомлинський: «Учитель має бути близьким до дитини, давати їй любов, та поважати її в першу чергу як особистість, враховуючи її інтереси «віддавши серце дітям» схилитися до її поглядів».

До взаємної співпраці в команді «вчитель, учень та батьки» важливим включенням є – батьки. Адже саме батьки формують для дитини перші уявлення та зв'язки з навколишнім світом. Мотивуючи пояснюють як правильніше вчиняти, щоб не зазнати поразки у подальшому житті. А вже вчитель підхоплює задум батьків, удосконалює та «ліпить» з дитини наче скульптуру, наповнену усвідомленими цінностями та ставленнями. За прагненням В. Сухомлинського можна визначити, що виховання має відбуватися через тріаду «навчальне середовище – близькі для дитини люди – громадськість». Учні, батьків та вчителів об'єднує одна мета. Вони мають чітке зобов'язання працювати в команді.

Педагогіка партнерства є важливою в сучасному світі, спираючись на те що:

По-перше – сприяє створення освітнього середовища, де учень має право проявляти свою креативність та індивідуальність.

По-друге – партнерство покращує рівень стресу, що в подальшому є допоміжним елементом в ефективній роботі інтелекту.

По-третє – така система взаємовідносин готує вмотивованих молодих людей до подальшої професійної діяльності, у ролі самостійного незалежного громадянина у відкритому світі.

Наукове видання

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Матеріали

V науково-практичної інтернет-конференції студентів
факультету початкового навчання
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
(1 квітня 2021 р., м. Харків)

Збірник тез наукових доповідей

За загальною редакцією доктора педагогічних наук, доцента,
професора кафедри початкової і професійної освіти
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Вікторії Володимирівни Ушмарової

Тези друкуються в авторській редакції

**Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть
автори**

Відповідальність за зміст та грамотність матеріалів несуть
автори та наукові керівники

Відповідальний за випуск: В. В. Ушмарова
Комп'ютерна верстка: С. О. Лавренко

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times ET.
Ум. друк. арк. 4,53. Наклад 100 пр. Зам. № 0504/1-21.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП В. В. Петров
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2480000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (050) 6-411-711.
e-mail:bookfabrik@mail.ua